

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 16 (571)

LIETUVOS UNIVERSITETŲ NAUJIENOS

Mokslo ir verslo talentų ugdymo programa

Kauno technologijos universiteto studentus šį rudenį pasitiko unikali, gabiems jaunuoliams skirta talentų ugdymo programa „GIFTed.comm“. Jaunųjų talentų laukia ne tik individualus verslo ar mokslo krypties planas, profesionalų pagalba ir paskatinimas, praktinių situacijų sprendimas, komandinis darbas, galimybė praktikuotis konkurencingiausiose Lietuvos ir tarptautinėse verslo įmonėse, bet ir didžiausia Lietuvoje 300 eurų KTU talento stipendija.



KTU Studentų reikalų direktorius Martynas Ubartas. KTU fotoarchyvo nuotr.

Pradininkai

„Dar iki „GIFTed.comm“ talentų ugdymo programos įkūrimo, universiteto dėstytojai atskirai dirbdavo su gabiais studentais.

inkubatoriaus kitose Lietuvos aukštosiose mokyklose iki šiol nėra. Direktorius pažymėjo: „Esame pradininkai. KTU užsienio partneriai žiūri į mus, kaip į pavyzdį. Verslo inkubatoriai remia pradedančiuosius verslininkus. Studentams bus suteikta visa reikalinga pagalba, siekiant išnaudoti jų turimas žinias ir gebėjimus.“ Į talentų ugdymo programą studentai bus atrenkami konkurso būdu pirmojo ir antrojo semestro pradžioje.

Asmenybės ugdymas

Be galimybės save realizuoti studijų, mokslinėje ir verslo srityse, bus ugdomos ir studentų asmeninės savybės. Pasitikėjimas savimi ir komunikaciniai įgūdžiai yra labai svarbūs jauniems tyrėjams. „Talentas užauga, būdamas visuomeniškai aktyvus, gebėdamas pažinti pasaulį, mokėdamas dirbti komandoje“, – pabrėžė pašnekovas. Talentų akademijos dalyviai studijuos pagal individualų verslo arba mokslo krypties planą, kuriame turės galimybę pasirinkti „Iššūkių“ (angl. *Challenge*) paketo veiklą,

dalyvauti konferencijose, rengti projektus, atlikti mokslinius ir kitus tyrimus. Programos mentoriai padės atpažinti ir maksimaliai išnaudoti geriausias turimas savybes bei išugdyti trūkstamus įgūdžius, mokslo ir verslumo kompetencijas.

Stipendijos

Minėtus iššūkius studentai galės rinktis nuo pirmo kurso antrojo semestro. Universiteto atrankos komisija išrinks ne daugiau kaip 25 studentus, iš kurių 20-iai, įstojusių aukščiausiais balais, bus skiriama 300 eurų talento stipendija. Atskiromis programos dalimis galės naudotis visi KTU studentai. Pirmakursiai, prisijungę prie „GIFTed.comm“ ir visus brandos egzaminus išlaikę 100 balų vertinimu, pirmąjį semestrą gaus 150 eurų talento stipendijas. „Pastebėjome, kad talentai gali atsiskleisti ir vėlesniuose kursuose, todėl prie talentų ugdymo bendruomenės kviečiame prisijungti bet kurio studijų metu“, – akcentavo M. Ubartas.

„GIFTed.comm“ absolventai po 4 metų kartu su studijų baigimą patvirtinančiu KTU diplomu gaus ir atskirą programos diplomą. Studentams, nerimaujantiems dėl galimai padidėsančio krūvio, M. Ubartas atsako, kad ši veikla nėra vien tik papildomas darbas. Tai yra ir bendrojo ugdymo dalis, kuri padės racionaliai išnaudoti studijoms skirtą laiką. Šiais metais talentų ugdymo programa orientuota į bakalauro studijas, tačiau nuo kitų metų įsitrauks ir magistrantai. Išsamesnę informaciją apie „GIFTed.comm“ galite rasti KTU e. svetainėje. *Parengta pagal KTU Viešosios komunikacijos skyriaus pranešimą* ■



Mokytoja ir mokinė. LEU fotoarchyvo nuotr.

ŠIAME NUMERYJE

Lietuvos universitetų studentų tarptautiniai pasiekimai ● 2 p.

Galingiausias lazeris kuriamas Lietuvoje ● 2 p.

Lietuvos mokslininkų sąjungoje: kaip akademinė bendruomenė prisideda prie savo vaidmens valstybės valdyme stiprinimo? ● 3 p.

Seimas patvirtino Mokslo ir inovacijų politikos gaires ● 3 p.

Jaunieji tyrėjai: naujos statybinės medžiagos; rūbai – 3D kompiuteriu ● 4 p.

Naujausi mokslo projektai: pajamų dalybos ir ekonomikos plėtra; autistiškų mokinių muzikinis ugdymas ● 5, 6 p.

Iškilios asmenybės mokslo istorijoje: Gottfriedas Ostermeyeris, Kazys Grinius, Kazys Vytautas Trainys ● 7–9, 10 p.

Bibliotekininkystės mokslo formavimosi ištakos ir raida ● 11 p.

Diskusijos: ką reiškia „mažos dovanėlės“; ką veikia ekonomistai ● 12 p.



GIFTED.COMM
GREAT INNOVATIVE FAST THINKERS COMMUNITY

Studijos Talentų programos „GIFTed.comm“ logotipas

Jiems būdavo sudaromos sąlygos atlikti mokslinius tyrimus, naudotis universiteto laboratorijomis. Aukščiausiais balais įstojusieji ir geriausius mokslo rezultatus pasiekę studentai galėjo mokytis sustiprintų modulių, bet bendros talentų ugdymo programos nebuvo, – sakė Studentų reikalų direktorius Martynas Ubartas. Tokio formato talentų

Absolventų komanda – Europos inžinerinių varžybų laimėtojai

Kauno technologijos universiteto absolventų komanda nugalėjo Europos technologijų studentų tarybos rengiamų inžinerinių varžybų finale. „Team Design“ kategorijoje nugalėję lietuviai atstovavo visam Baltijos šalių regionui. „Tai buvo paskutinis kartas, kai galėjome dalyvauti šiose varžybose, nes šiemet jau tapome absolventais. Dalyvavome jose ketverius metus iš eilės – mums nebūdavo svarbiausia laimėti, tiesiog labai patikdavo spręsti pateiktas užduotis“, – sakė laimėjusios komandos atstovai.

KTU magistras Lukas Venčkauskas iš Statybos ir architektūros fakulteto, Naglis Ausmanas iš Mechanikos inžinerijos ir dizaino fakulteto bei Elektros ir elektronikos absolventai Dainius Stankevičius ir Marius Gailius, dirbantys universiteto Biomedicininės inžinerijos institute, tikisi išsaugoti įgytą komandinio darbo patirtį ir išlikti komanda – ne tik varžybose, bet ir gyvenime.

Dūžtančių produktų pakavimas ir išminavimas

Šių metų EBEC finalinėse varžybose

studentų komandoms buvo pateikta po dvi užduotis. Pirmoji užduotis „Team Design“ kategorijoje buvo sukurti automatizuotą sistemą, skirtą dūžtančioms krovinims pakuoti. Reikėjo sukonstruoti automatizuotą surinkimo liniją, kuri paimtų dėžę iš sandėlio, ją sulankstytų ir suklajuotų, užpildytų putplasčiu, įdėtų krovinį, užklajuotų ir pakliktų išsiuntimo sandėlyje. Dūžtantį krovinį simbolizavo kiaušinis.

„Tai buvo labai sunki užduotis. Tik trims

■ Nukelta | 2 p.

Absolventų komanda – Europos inžinerinių varžybų laimėtojai



KTU komanda – „EBEC-2016“ Belgrade (Serbia) nugalėtoja

■ Atkelta iš 1 p.

komandoms iš penkiolikos apskritai pavyko supakuoti bent po vieną dėžę, ir tik viena iš tų dėžių atlaikė 5 metrų laisvo kritimo testą, t. y. išsaugojo kiaušinių, – pasakojimo laimėjusios komandos atstovas Dainius Stankevičius.

Antrosios užduoties metu reikėjo sukurti sistemą, kuri iškastų miną, perkeltų ją į išminavimo zoną ir saugiai išminuotų. Minos

šioje užduotyje taip pat buvo kiaušiniai, o išminavimą simbolizavo kiaušinio turinio pašalinimas. Abiems užduotims įgyvendinti reikėjo pirkti medžiagas už virtualius kreditus – medžiagų kiekiai buvo riboti, o kreditus taip pat reikėjo taupyti, norint gauti daugiau taškų.

Sėkmė – dirbant komandoje

D. Stankevičius teigė, kad geriausia EBEC varžybų patirtis yra komandinis darbas ir streso valdymas: „Kiekvienas



KTU komanda atlieka finalo užduotį. J. Šeštakauskaitės nuotr.

mūsų komandos dalyvis yra atsakingas už tam tikrą sritį, tačiau išmano ir kitas, todėl, kilus problemoms, sprendimus galime priimti visi. Džiugu, kad kaskart dalyvaudami šiose varžybose patobulėjame kaip komanda.“ Jo nuomone, varžybos parodė, kuriose aukštosiose mokyklose rengiami geriausi, sumaniausi inžinieriai. „Pirmą kartą finale laimėjo komanda iš KTU. Smagu, kad parodėme, ko esame verti“, – džiaugėsi KTU absolventas.

Šios inžinerinės varžybos vyksta keliais etapais. Vietinėse, nacionalinėse ir regioninėse varžybose nugalėjusios komandos susitinka Europos finale, kuris kasmet organizuojamas rugpjūtį. Lietuvoje šios varžybos vyksta jau 11 metų. Šiais metais finalinės EBEC varžybos vyko Serbijoje, Belgrade. Kūrybines užduotis sprendė penkiolika geriausių Europos technologijos studentų komandų. *Parengta pagal KTU Viešosios komunikacijos skyriaus pranešimą*

MOKSLO NAUJOVĖS

Lietuvoje kuriamas galingiausias pasaulyje lazeris

Lietuvos inžinerinės pramonės asociacijos LINPRA ir Lietuvos lazerių asociacijos narė UAB „Ekspla“ kartu su partneriais UAB „Šviesos konversija“ ir amerikiečiais „National Energetics Inc“ laimėjo finansavimą dviejuose „Extreme Light Infrastructure“ (ELI) projekto konkursuose. „Ekspla“ šiuo metu jau užsiima galingiausio pasaulyje lazerio gamyba Čekijai (su „National Energetics Inc“) ir Vengrijai (su „Šviesos konversija“). Kurdami alternatyvų pasaulyje neturintį gaminius, Lietuvos lazerių specialistai įtraukia į veiklą mūsų šalies ir pasaulio mokslininkus, tarp jų ir dirbančius Europos branduolinių tyrimų organizacijoje (CERN). Mūsų gamintojai, būdami stiprūs mokslui skirtų lazerių rinkoje, užima tvirtas pozicijas tarp visų pramoninių valstybių.

ELI projekto tikslas – Rytų Europoje sukurti 4 tyrimų centrus. Trys iš jų jau statomi: Vengrijoje ir Čekijoje konkursą laimėjo lietuvių lazerininkai su partneriais iš Amerikos, o Rumunijoje projektą įgyvendina prancūzai. Ketvirtą tyrimų centro vietą dar nepažįsta. „Kartu su amerikiečiais mūsų specialistai Čekijai pagamins lazerį, tūkstančius kartų galingesnę už visas pasaulio elektrines. Tokio lazerio suspaustame spindulyje bus pasiekiamas milžiniškos energijos tankis ir šio lazerio spindulio švystelėjimas užtruks be galo trumpą laiką – 150 femtosekundžių. Palyginimui – per sekundę su trupučiu šviesa pasiekia mėnulį, o per 150 femtosekundžių ji nuskrieja tik pusę milimetro. Lazerininkai, gamindami tokio galingumo lazerius, kalba ir apie valdomą termobranduolinę reakciją.



Lazerio gamybos procesas

Jei sugebėtume ją valdyti, turėtume pigią ir švarią elektros arba bet kokią kitą energiją. Ją gaminant, nelieta radioaktyvių „atliekų“, o jai reikalingos medžiagos – sunkiojo vandens – yra pilni vandenynai (~0,02 proc. visos gamtinio vandens masės sudaro sunkusis vanduo). Jau yra aišku, kaip tai padaryti, tačiau, norint įgyvendinti visą projektą, dar reikia išspręsti aibę inžinerinių problemų. Tad ir šio galingiausio pasaulyje lazerio sukūrimo paskirtis – pirmiausia mokslas. ELI projektas – tarsi lazerinis CERN Rytų Europoje“, – pasakoja Lietuvos lazerių asociacijos direktorius Petras Balkevičius.

Lietuvos lazerių pramonė jau kelis dešimtmečius išlieka ne tik viena žinomiausių Lietuvos mokslo ir pramonės sričių. Ji kai kuriose srityse užima ir lyderės pozicijas pasaulyje. Pasak P. Balkevičiaus, progresas nestos ir ateityje, nes lazerinių technologijų poreikis ūkyje, moksle ir medicinoje visame pasaulyje tik stiprėja. Gamindamos specifinius prietaisus, Lietuvos lazerių įmonės nekonkuruoja tarpusavyje, o daugeliu atvejų neturi konkurentų ir pasaulyje. Pavyzdžiui, „Ekspla“ sukurtas ir gaminamas aparatas – suminio dažnio spektrometras – negaminamas daugiau niekur kitur. Jų reikia 4 ar 6

vienetų per metus. Tačiau „Šviesos konversijos“ sukurti ir gaminami femtosekundiniai lazeriai ir parametriniai stiprintuvai laikomi nemaža serija, kadangi jų poreikis per metus – keli šimtai. Parametrinių stiprintuvų pasaulinėje rinkoje Lietuva taip pat užima didžiąją dalį ir parduoda 70–80 proc. Per daugiau nei 20 m. jų pagaminta apie 1500.

„Mūsų kuriami produktai yra ypač sudėtingi, jiems pagaminti reikia labai kvalifikuotų žmonių, todėl jie brangūs. Juos kopijuoti – itin keblu, o dėl siauros rinkos – ir nepatrauklu“, – tikina P. Balkevičius. LINPRA narė, 2004 m. įkurta Lietuvos lazerių asociacija šiandien į bendruomenę buria pagrindines šalies mokslo institucijas (tarp jų reikšmingiausiais išskiriami Vilniaus universitetas bei Fizinių ir technologijos mokslų centras) ir apie 30 lazerių pramonės įmonių. Kryptingai veiklai sutelktos narių pastangos sėkmingai augina Lietuvos konkurencingumą: Lietuvoje šiame sektoriuje dirba apie 700 žmonių, apyvarta kasmet auga 10–15 proc., 2015 m. pardavimų apimtys pasiekė 80 mln. Eur, o į užsienio šalis eksportuojama daugiau nei 80 proc. pagamintų produktų. *Parengta pagal Strateginės komunikacijos bendrovės „OMConsulting“ pranešimą.*

Daugiau informacijos: Petras Balkevičius, Lietuvos lazerių asociacijos direktorius, tel. (8 687) 92 932, el. paštas petras.balkevičius@eksma.eu; Gintaras Vilda, LINPRA direktorius, tel. (8 686) 13 581, el. paštas gintaras.vilda@linpra.lt



LIETUVOS MOKSLININKŲ SĄJUNGOJE

Valstybės valdymas ir akademinė bendruomenė

Šių dienų aktualija – artėjantys Seimo rinkimai. Vangi ir gana nuobodūs rinkimų kampanija šiek tiek pagyvėjo tik pastarosiomis savaitėmis. Tačiau kuo prasipletė jos turinys? Deja, daugiausia itin lėkštais, apie provincialumo plėtrą liudijančiais skandalais ir nesusišpatimais. Kažkas vėl „galimai“ paėmė kyšį, kažkur buvo neskaidrūs „viešieji“ pirkimai, kažkas, pasiėmęs nedarbingumo lapelį, po rinkiminės agitacijos renginius vaikščiojo, kviesdamas balsuoti už jį ir jo bičiulių klubelį. Kažkas, deklaravęs ištikimybę Sąjūdžio idėjoms ir žadantis užtikrinti jų tęstinumą, tuo pat metu arogantiškai tvirtino, kad Lietuvai užtenka 2–3 universitetų. Kažkas netyčia pamiršo turto deklaracijoje pažymėti šešiaženklus sumas.

Tokiame fone nublanksta ir patys kurioziškiausi vietinių vadukų nuotykių, kai vidury dienos esą briedžius medžiojęs asmuo nebeatskyrė briedžio nuo ryškiai pažymėto pasieniečių šuns, sekusio karštomis kontrabandininkų pėdomis. Patiesęs jį vienu šūviu, po to suvaicino auką, kuriai neva grėsė mirtinas pavojus. Ir, anot dabar jau klasikine naujausių laikų folkloro dalimi tapusio posakio „kas gali paneigti“, kad toji briedžio medžioklė nebuvo kontrabandininkų „stogas“, o garsaus Egipto faraono vardu vadinamas ryžtingas keturkojis nebuvo įžūlių, labai patyrusių, metų metais siautėjusių nusikaltėlių keršto auka? Juk Ramzis stropiai saugojo valstybės sieną ir kyšių neėmė. Dabar šio sargo nebėra, o taiklusis „šauklys“ jau vėl laisvėje. Jis puikiai žino, kad didžiausia bausmė už tai gali būti prilyginta kokio nors baldo sulaužymui, nes tokie mūsų įstatymai. Tik dabar susigriebta, kad reikėtų juos taisyti, tačiau „pataisytas“ įstatymas atgaline data neveiks.

O kol kas mus supa penkiametria ir dar didesni portretai, pažymėti tokiais užrašais: „Viskas įmanoma“, „Kalbu ūkiškai“, „Man svarbu kiekvienas...“, „Didinsiu jūsų pajamas (pensijas)...“ ir pan. Tiesa, įdomu, kad nė vienoje reklamoje nežadama sugrąžinti bent dalį iš Lietuvos išvykusių aukštos kvalifikacijos specialistų, kurių mūsų valstybei jau labai trūksta, ar bent kitais būdais įtraukti juos į ekonominę veiklą, nors tie būdai yra gerai žinomi ir išbandyti. Kažkodėl net didžiausi „pažadukai“ nedrįsta apie tai išsižioti. Matyt, suvokia, kad tektų labai rimtai persiorientuoti. Skambūs šūkių apie išgarsaus trenerio perimtą estafetę nepadėtų, o sudėtingiems darbams nėra nei nusiteikimo, nei kompetencijos.

Net likus tik beveik savaitei iki rinkimų, neprasidėjo dalykiškos diskusijos apie strategines valstybės valdymo problemas, naujų sprendimų ir metodų paiešką. Nė vienas politikierius nesikreipė į Mokslų akademiją, universitetą ar Lietuvos mokslininkų sąjungą, prašydamas parengti naują jo programą.

Gyvename paradoksų apsuptyje. Vieni rodo, kaip atsinaujina nuosavų automobilių parkas, o šeima naudojasi jau net ne vienu, o 2–3 naujausių markių puošniais automobiliais. Kiti žavisi naujuteliais, didžiuliais ir patogiais logistikos centrais, atkreipia dėmesį į modernius ir labai našius įrenginius, kalba apie tai, kad gebame eksportuoti ne tik gyvus veršelius, bet ir labai sudėtingus elektronikos įrenginius. Tik beveik neužsimenama, kad prie jų sukūrimo prisidėjo ir iki tol niekam nežinomas vaikinukas iš Akmenės, o Tauragėje energingo inžinieriaus ir išradėjo Viktoro Jokubaičio dėka auga itin modernios, nors iš pirmo žvilgsnio lyg ir paprastos, ekologiškos energetikos ir naujų susisiekimo metodų kūrėjų būrys.

Treti džiūgauja, kad turime ir tokį miestą, kurio gyventojų skaičius auga, o vidutinės dirbančiųjų pajamos per mėnesį net 400 eurų didesnės už gaunamas kituose regionuose. Tiesa, toks miestas – vienintelis, o netoli jo išsimečiusiose gyvenvietėse tikros pažangos nėra. Patogesnėse vietose kiurksojusias lūšnas kartais nuperka prakutę atvykėliai iš sostinės ir netrukus čia įrengia gana puošnius, bet aukštomis tvoromis atskirtus „antruosius namus“ – vilas šeimos narių ar kompanijos aukštųjų vadovų relaksacijai. Kiti čia pastato motelius, viešbučius ar restoranus, vis dar pravardžiuojamus „kaimo turizmo sodybomis“. O vietiniai, dar nespėję prasigerti ar baigti gyvenimą savižudybe, išvyksta laimės ieškoti į Airiją, Norvegiją, Daniją ar net atšiauriąją Islandiją. Neseniai Pasaulio lietuvių bendruomenės atliktas tyrimas parodė, kad naujos buvusios Lietuvos gyventojų grupės jau

yra įsikūrusios daugiau kaip 40-tyje pasaulio valstybių, visuose žemynuose, išskyrus Antarktidą ir Atlantidą (kurios dar niekas neatrado).

Kol dabartiniai valdantieji vėl ruošiasi naujai kadencijai, puikiai suprasdami, kad valdys ir toliau. Didžiausiu jų rūpesčiu išlieka nuosavų „bizniukų“, nors ir suslėptų po žentų ir marčių, pusbrolių ir uošvių iškabomis, sėkminga tąsa. Per daug jaudintis tikrai nėra dėl ko. Kaip neseniai vykusiam susitikime paaiškino pramonininkų vadovas, vos tik paaiškėjo, kad reikėtų kelti darbuotojų atlyginimus, vos ne visa Lietuvos siuvimo pramonė persiorientavo į Vietnamą, nes ten – veiklos sąnaudos kol kas yra mažesnės. Jei kas rimčiau nutiktų, taip pat nieko baisaus, nes jų laukia vilos kažkur Venesueloje, Portugalijoje ar Ispanijoje: ten šilčiau, ten pomidorai greičiau auga... Gaila, kad Kazys Pakštas nesurado pakankamai bendraminčių ir nespėjo nupirkti gabalo tuometinės Angolos ar Madagaskaro. Na ir kas, kad jo siekiai nuo dabartinių įtakingųjų, save jau tituluojančių politiniu elitu, skiriasi visais aspektais.

Vis tik vertėtų prisiminti šiuos K. Pakšto, tuo metu dar Friburgo universiteto doktoranto, žodžius, paskelbtus 1922 m. „Romuvos“ antrajame numeryje: „Geografijos sąlygos ir istorijos eiga lemia Rūtų ir Dainų Šaliai tapti aukštesnės civilizacijos centru. <...> Todėl mūsų tautai teks nuolatos stovėti sargyboje. Negalėdami kiekybe susilyginti su savo gausingais kaimynais, mes privalome iškelti kiekvieno lietuvių kokybę.“

Demokratinėje valstybėje vieni iš svarbiausių strateginių uždavinių yra darni visų regionų raida, žmogiškųjų išteklių išsaugojimas ir jų kokybės stiprinimas. Primityvių mechanikų, jokio gilesnio išsimokslinimo nereikalaujančių darbo vietų skaičius sparčiai mažėja. Todėl mokslo ir verslo partnerystės poreikis vis didesnis. Naujose šios partnerystės kryptyse atsiranda galimybė dalyvauti tiek technologijos ir gamtos, tiek ir socialinių bei humanitarinių mokslų atstovams. Tačiau efektyvių žingsnių šia kryptimi Lietuvoje labai pasigendame. Užtenka palyginti, kiek iš tikrųjų mūsų verslo institucijos prisideda prie mokslinių tyrimų skatinimo, užsakydamos mokslo kolektyvams formavimo ir ilgalaikių projektų kūrimo. Net kaimyninėse valstybėse šie skaičiai jau yra daug didesni.

Orientacija į vienintelio miesto potencialo auginimą ir nusikalstamai atsainus, kartais net primenantis tyčinės žalos darymą, požiūris į atokesnių regionų galimybes lėmė labai pavojingus visuomenės saugumui padarinius. Neišnaudojant vietinių gamtos, žmonių ir infrastruktūros išteklių, padaryta didžiulė žala valstybės išdui ir suformuotas nepasitikėjimas valdžios institucijomis. Vien per pastaruosius 15 metų Lietuvoje uždaryta beveik 1200 bendrojo lavinimo mokyklų. Net didžiuosiuose miestuose, jau nekalbant apie miestelius ir kaimiškasias gyvenvietes, riogso vaiduokliais virtę ne tik mokyklų, bet ir vietinių įmonių, agropramoninių kompleksų, kultūros centrų ir kitų visuomeninės paskirties objektų pastatai bei jų infrastruktūros įrenginiai. Kas apskaičiavo, kokia žala padaryta valstybės biudžetui, visa tai palikęs likimo valiai, kiek žmonių neteko darbo ir turėjo palikti savo valstybę?

Galima iki užkimo įrodinėti, kad viskas, kas uždaryta arba bankrutavo, nebeatitiko naujausių reikalavimų, tačiau bet ką uždarant reikia pasiūlyti kitas alternatyvas, kurios leistų išsaugoti žmones ir paruošti juos pokyčiams. Ir čia, ieškant kaltininkų, tenka prieiti... prie veidrodžio. Neseniai Seimas patvirtino Prezidentės inicijuotas Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos kaitos gaires. Tačiau kiek akademinės bendruomenės atstovų dalyvavo jas rengiant ir kiek dabar atidžiai jas nagrinėja? Kaip šios gairės keis mokslo ir studijų institucijų veiklą? Ką daryti patyrusiems aukštos kvalifikacijos mokslininkams dėl įvairių „optimizacijų“ ar net dėl nepalankios psichologinės atmosferos netekusiems darbo? Nejaugi tik tapti prekybos centrų kasininkais ar ilgalaikiais darbo biržos klientais? Kada pagaliau pati akademinė bendruomenė ims telktis ir deleguos savo atstovus į vykdomosios valdžios ir kitas institucijas ne trumpalaikiams projektams, bet atsakingoms vadovų pareigoms eiti?

Prof. dr. Jonas Jasaitis Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

Seimas patvirtino Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos kaitos gaires. Priimant nutarimą balsavo 70 Seimo narių. Balsavusių prieš ir susilaikiusių nebuvo. (Redakcijos pastaba: o kur buvo 71 Seimo narys?)

Nutarime pažymima, kad šiuo metu Lietuvos mokslo ir inovacijų sistemos veiklos rezultatai neatitinka šalies socialinės ir ekonominės plėtros poreikių, o atlikti įvairūs tarptautiniai Lietuvos mokslo ir inovacijų sistemos būklės vertinimai rodo, kad esamų ir numatomų priemonių kompleksas yra nepakankamas. Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos kaitos gairėmis siekiama inicijuoti Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos atnaujinimą, nustatyti esmines šios politikos kryptis ir iškelti uždavinius, kurie yra būtini, siekiant įgyvendinti Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ numatyti tikslus.

Gairės apima kryptingą koordinavimą, tyrimais ir įrodymais grįsto strateginio planavimo taikymą, veiksmingą švietimo sistemą, spartesnę mokslo pažangą, inovacijų kūrimą ir diegimą viešajame ir verslo sektoriuje. Nutarimu įtvirtinami pagrindiniai siekiniai, pavyzdžiui, kompleksiskai įgyvendinti Lietuvos mokslinių tyrimų sistemos pertvarką, orientuotą į inovacijomis grįstos ekonomikos ir demokratijos plėtrą, plėtoti inovacijų kūrimą ir diegimą skatinančių finansų inžinerijos mechanizmų ir kitų ekonominės politikos priemonių įvairovę, užtikrinti atviro inovacijoms ir kūrybingo mokytojo rengimą, nuolatinį jo kvalifikacijos tobulinimą ir mokymosi visą gyvenimą plėtrą, subalansuoti bendrojo ugdymo, profesinio mokymo, aukštojo mokslo ir mokymosi visą gyvenimą sritis, įtvirtinti tyrimais ir įrodymais grįstos mokslo ir inovacijų politikos principus mokslo ir inovacijų planavimo ir valdymo sistemoje.

Vyriausybė, remdamasi patvirtintomis gairėmis ir bendradarbiaudama su visuomenės interesų grupėmis, turės parengti šių gairių įgyvendinimo priemonių planą, pagrįstą finansiniais valstybės išpareigojimais. Gairių įgyvendinimą koordinuos Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros, inovacijų strateginė taryba.

Seimas 2017-uosius paskelbė Lietuvių kalbos kultūros metais. Seimas, pabrėždamas moksleivių lietuvių kalbos žinių prastėjimą, vertindamas lietuvių kalbos unikalumą ir originalumą bei siekdamas atkreipti dėmesį į lietuvių kalbos, kaip kultūros paveldo, svarbą visuomenei, nusprendė 2017-uosius paskelbti Lietuvių kalbos kultūros metais. Už tai numatantį Seimo nutarimą balsavo 75 Seimo nariai, prieš balsavusių nebuvo, susilaikė 1 parlamentarai. Priimtu nutarimu Vyriausybei pasiūlyta sudaryti Lietuvių kalbos kultūros metų komisiją, kuri parengtų Lietuvių kalbos kultūros metų programą ir pradėtų parengiamuosius darbus jai įgyvendinti, taip pat kitų metų valstybės biudžete numatyti lėšų šiai programai įgyvendinti.

Seimas paskelbė 2017-uosius Algirdo Juliaus Greimo metais. Tai numatančiam nutarimui vieningai pritarė 65 Seimo nariai. Tokį siūlymą Seimas nusprendė svarstyti, atsižvelgdamas į tai, kad 2017 metais bus minimos pasaulyje žinomo lietuvių kilmės prancūzų kalbininko, mitologo, vieno žymiausių šiuolaikinės semiotikos atstovų, Paryžiaus semiotikos mokyklos įkūrėjo Algirdo Juliaus Greimo 100-osios gimimo metinės. Priimtu nutarimu pabrėžiama, kad A. J. Greimo 100-osios gimimo metinės yra įtrauktos į 2015 m. lapkričio 3–18 d. Paryžiuje vykusioje UNESCO Generalinės konferencijos 38-ojoje sesijoje patvirtintą UNESCO 2016–2017 m. minimų sukakčių sąrašą, kuriame yra per 40 pasaulio kultūrai, švietimui, mokslui, istoriniam atminimui svarbių datų.

Nutarimu taip pat siūloma Vyriausybei sudaryti A. J. Greimo metų komisiją, kuri iki 2016 m. gruodžio 1 d. parengtų A. J. Greimo metų programą, ir 2017 metų valstybės biudžete numatyti lėšų komisijos sudarytai ir patvirtintai programai įgyvendinti.

JAUNŲJŲ TYRĖJŲ PUSLAPIS

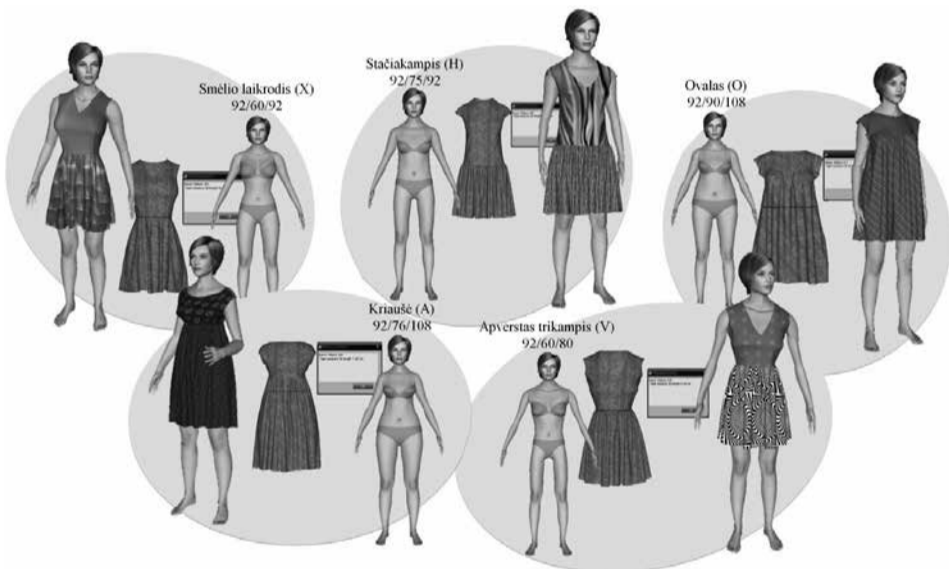
Virtualioji mada – 3D ateities vizija



Noa Ravit modeliai, atspausdinti 3D spausdintuvu

Tobulinamos informacinės technologijos leidžia vis daugiau gyvenimo sričių perkelti į virtualią erdvę. Ne išimtis ir mados pramonė, kurioje sparčiai diegiamos 3D virtualaus primatavimo technologijos (angl. *Virtual Try-On*), suteikiančios galimybę pamatyti 3D gaminio vaizdą dar prieš jį pagaminant. Mados dizaineriai 3D modelius gali naudoti, kurdami apran-

gos kolekcijas. Tai suteikia galimybę kūrėjui įvertinti drabužio vaizdą, jo nepasivėsus, tame pačiame modelyje derinti naujus vizualinius sprendimus, keisti medžiagų spalvas, aksesuarus, naudoti skirtingus raštus ir derinius. 3D prototipas, prieš iškerpant modelius iš realios medžiagos, leidžia įvertinti ir gaminio konstrukcijos atitikimą figūrai, kas leidžia efektyvinti gamybą ir sumažinti sąnaudas.



KTU magistrantės D. Matusevičienės baigiamojo projekto modeliai



KTU studentų R. Raulauskės ir R. Kriščiūnienės kolekcija „Coktail“



KTU studentų M. Bertulytės ir D. Janulevičienės kolekcija „Karamelė“

Naudojant įvairius audinius, tas pats modelis gali atrodyti labai skirtingai. Medžiagos tinkamumą projektuojamam modeliui galima įvertinti, drabužį stebint ant virtualaus 3D manekeno: naudojant specialią programinę įrangą, atliekama medžiagų mechaninės elgsenos simuliacija, kuri atitinka audinių pokyčius dėvint drabužį.

Ar trimatis modelis tikrai atitinka tikro modelio vaizdą, ar tikrai šios naujos technologijos jau pakankamai išstobulintos, kad galima būtų jomis pasitikėti? Į šiuos ir kitus klausimus atsakymų ieško KTU Aprangos mados inžinerijos bakalauro ir magistro studijų programos mokslininkai. Dr. K. Lekeckas savo disertacijoje pristatė medžiagų savybių įtakos trimačio modelio vaizdai tyrimus. Išsamūs tyrimai leido nustatyti medžiagų savybių vertes, kurias geba užfiksuoti žmogaus akis. Žinodami šiuos dydžius, dizaineriai gali naudotis duomenų bazės analogais, o kompiuterio ekrane sukuriamas drabužio vaizdas bus maksimaliai panašus į tikrą. Kitas mokslininkus dominantis tyrimų objektas – gaminio patogumo įvertinimas, naudojantis 3D aprangos modeliais.

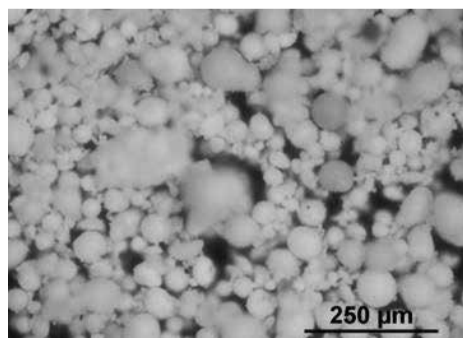
Doc. dr. K. Ancutienė kartu su magistrantais tyrinėja drabužio deformacijas, susidarancias figūrai esant statikoje ir atliekant dinaminis judesius. Dažniausiai tokio tipo tyrimai atliekami, vertinant trimačio gaminio paviršiaus tinklo pasikeitimus. Čia taikomas baigtinių elementų metodas.

Trimačiai aprangos modeliai gali padėti individualizuoti masinę gamybą. Galima sukurti individualizuotas manekeno figūras ir iš naujo įvertinti kuriamų modelių atitikimą bei dizainą. Galima pakeisti jau sukurtus modelius, atsižvelgiant į skirtingus figūros tipus. Netolimoje ateityje kiekvienas norintis galės pasimatuoti norimus modelius trimatėje erdvėje, įvertinti jų atitikimą savo figūrai, pasirinkti norimas spalvas, apdailą ir medžiagas. Sėkmingai vystantis technologijoms, greitai ateis toks laikas, kai mados pramonė persikels į virtualią erdvę. Tikėtina, kad kiekvienas norintis, nuskenavęs savo figūrą, galės realaus dydžio trimačiame vaizde pasirinkti ar susikurti savo aprangą ir, neišeidamas iš namų, ją atspausdinti 3D spausdintuvu. Parengta pagal KTU Viešosios komunikacijos skyriaus pranešimą

Pigesnės ir aplinkai draugiškos statybinės medžiagos

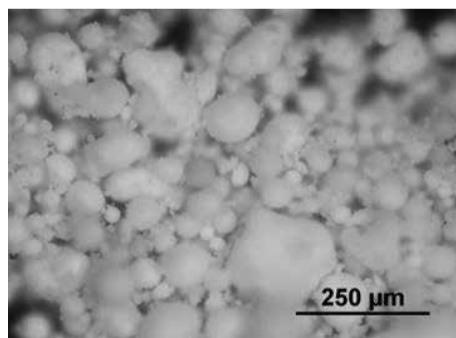
Kauno technologijos universitete Statybos inžinerijos magistrantės Mantvydės Mičelytės atlikti tyrimai gali padėti verslininkams mažinti medžiagų gamybos išlaidas, prailginti jų naudojimo terminą ir utilizuoti atliekas. Dar bakalauro studijose į mokslinę veiklą įsitraukusi studentė prisidėjo, kuriant naujas statybines medžiagas, tobulinant ne tik jų gamybos procesą, bet ir skatinant ekologiškumą, panaudojant gamybines atliekas.

Pirmasis Statybos ir architektūros fakulteto studentės, kartu su kolegomis D. Kaminsku, D. Vaičiukyniene ir A. Kantautu, atliktas tyrimas – siekis prailginti portlandcemenčio naudojimo terminą. Studentai tyrimams pasitelkė ceolitinius priedus ir, komponuodami skirtingus šių priedų bei



Nemodifikuota ceolitinė naftos katalizatoriaus atlieka

cemento santykius, tikrino atvejus, kada gauto gaminio tankis ir gniuždymo stipris yra optimalūs. „Prailgintas medžiagos naudojimo terminas leidžia ją ilgiau eksploatuoti. Tai galimybė pagerinti gaminių kokybę ir



Modifikuota ceolitinė naftos katalizatoriaus atlieka. KTU fotoarchyvo nuotr.

sumažinti gamybos išlaidas“, – pasakojo M. Mičelytė.

Atsparesnis ugniai betonai

Antruoju tyrimu M. Mičelytė, kartu su

KTU studentais Ž. Pažeraite ir V. Bocullo bei darbo vadove D. Vaičiukyniene, siekė rasti alternatyvą portlandcemenčiui. Tyrimus paskatino tai, kad minėtos medžiagos gamybos proceso metu išskiria daug anglies dioksido. „Betono gamyboje, mažinant portlandcemenčio kiekį, kaip alternatyvą pasirinkome pramonines atliekas. Modifikuodami ceolitines katalizatoriaus atliekas, tyrėme medžiagą, kuria galima pakeisti dalį portlandcemenčio, t. y. sumažinti jo poreikį. Tyrėja nustatė, kad betonai, gautas naudojant jų siūlomą rišiklį, yra beveik dvigubai atsparesnis ugniai nei įprastas. Jo gamybai nereikia nei aukštos temperatūros, nei aukšto slėgio, o gamybos metu sunaudojamos pramoninės atliekos.



Pajamų dalybos, bendroji paklausa ir ekonomikos augimas

Doc. dr. Rasa Balvočiūtė

Pajamų pasiskirstymo ir nelygybės klausimai ilgą laiką domino ne tik ekonomistus, bet ir plačiąją visuomenę, tačiau didžiausias susidomėjimas kyla, ekonomikai patiriant reikšmingus pokyčius. Per pastaruosius du dešimtmečius auganti pajamų nelygybė daugelyje šalių yra vienas didžiausių iššūkių mokslininkams ir ekonominės politikos formuotojams visame pasaulyje.

Jei asmeninei pajamų nelygybei mokslo darbuose skiriama nemažai dėmesio, tai funkcinio pajamų pasiskirstymo netolygumų poveikis ekonomikai išsamiau pradėtas nagrinėti tik po 2007–2009 m. ekonominės krizės. Tai lėmė ES šalių vangus ekonomikos atsigavimas po krizės, kuris reikalavo naujų sprendimų.

Šalies nacionalinės pajamos atitenka dviem gamybos veiksniams – darbui ir kapitalui. Toks pajamų pasiskirstymas vadinamas funkcinio. Makroekonominės teorijoje teigiama, kad abiem gamybos veiksniams tenkančios nacionalinių pajamų dalys yra pastovios: apie 2/3 tenka darbui ir 1/3 – kapitalui. 1970–1980 m. darbui tenkanti pajamų dalis daugelyje pasaulio šalių pradėjo mažėti. Todėl šia problema domisi vis daugiau ekonomistų ir ekonominės veiklos praktikų. Siekiama atsakyti į klausimus, kokios yra darbo dalies nacionalinėse pajamose mažėjimo priežastys ir kokį poveikį minėtos tendencijos daro ekonomikos augimui?

Šioje ekonomikos mokslo srityje dirbančios Šiaulių universiteto Ekonomikos katedros mokslininkės – dr. Janina Šeputienė, dr. Rasa Balvočiūtė ir dr. Daiva Beržinskienė, vadovaujant prof. dr. Zita Tamašauskienei, atliko tyrimą, siekdamas nustatyti darbo dalies pajamose kitimo poveikį bendrajai paklausai ir ekonomikos augimui ES šalyse. Tyrėjos, apibendrinusios atliktus tyrimus, nustatė dvi įvairiose šalyse dirbančių mokslininkų ir jų atliktų tyrimų grupes, skirtingai aiškinančias darbo dalies mažėjimo priežastis ir galimybes šį mažėjimą pakeisti.

TVE, EBPO ir EK dirbantys ekonomistai remiasi neoklasikinė teorija ir darbo dalies mažėjimą sieja su technologine pažanga bei globalizacija. Argumentuojama, kad, atsivėrus sienoms, darbo vietos buvo perkeltos iš išsivysčiusių į besivystančias ekonomikas. Tai lėmė darbo dalies mažėjimą išsivysčiusiose šalyse. Technologinė pažanga, padidinusi kapitalo ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų produktyvumą, taip pat paskatino darbo dalies mažėjimą. Šių išvadų vertinimas galėtų būti toks, kad darbo dalies mažėjimas yra neišvengiamas, ir, jei mes esame už technologinius pokyčius ir globalizaciją, tai nelabai ką galime pakeisti.

Tačiau ekonomistų neortodoksų, kurie remiasi politinės ekonomijos požiūriu, ir Tarptautinės darbo organizacijos atliktuose tyrimuose suabejota technologinės pažangos bei globalizacijos vaidmens svarba. Jų atliktų teorinių ir empirinių tyrimų rezultatai rodo, kad finansializacijos, ekonomikoje dominuojančių neoliberalistinių pažiūrų ir darbuotojų silpnėjančios derybinės galios poveikis yra daug stipresnis nei kitų veiksnių, įskaitant globalizaciją ir technologinę pažangą.

Pastarųjų tyrimai rodo, kad darbo dalies sumažėjimas yra politikos formavimo rezultatas ir gali būti pasuktas priešinga linkme, vykdant tinkamą politiką. Šiaulių universiteto tyrėjų atliktos teorinių ir empirinių tyrimų analizės rezultatai rodo, kad išoriniai globalizacijos ir technologinės pažangos veiksniai turėjo tam tikrą poveikį darbo dalies mažėjimui, tačiau iš esmės darbo dalies kitimas yra šalyse vykdytos vidaus politikos, lėmusios

darbuotojų derybinės galios silpnėjimą ir finansų sektoriaus vaidmens augimą, rezultatas.

Naujausi šios srities tyrimai užsienio šalyse atliekami remiantis postkeinsistinės krypties atstovo M. Kalecki ir jo pasekėjų atradimais, kurie iš dalies paneigia iki tol vyravusias pažiūras, kad ekonomikos augimas yra nulemtas pasiūlos arba kitaip, kapitalo kaupimo ir investicijų, o paklausai ir vartojimui tenka antraeilis vaidmuo. Remiantis šiais tyrimais, buvo sudarytas vertinimo modelis, kuriame darbo dalies mažėjimo poveikis nustatomas per tris bendrosios paklausos komponentes – vartojimą, investicijas ir grynąjį eksportą. Galimos tokios poveikio pasekmės: – mažėjant darbo daliai, mažėja ir vartojimas, nes darbuotojų ribinis polinkis (jie mažiau taupo) vartoti yra didesnis, nei kapitalo savininkų;

– mažėjanti darbo dalis didina įmonių pelningumą ir didesnio pelno lūkesčius, kurie, savo ruožtu, paskatins investicijas ir taip padidins bendrąją paklausą; – dėl sumažėjusių produkcijos vieneto darbo sąnaudų (didesnio tarptautinio konkurencingumo) išaugs grynasis eksportas, kaip vietinių prekių paklausa užsienyje.

Taigi, mažėjanti darbo dalis vartojimą veikia neigiamai, eksportą – teigiamai, o poveikis investicijoms ir importui gali būti tiek teigiamas, tiek neigiamas. Bendras darbo dalies pajamose mažėjimo poveikis paklausai priklausys nuo vartojimo, privačių investicijų ir grynojo eksporto reakcijos į funkcinio pajamų pasiskirstymo pokyčius. Jei bendras poveikis paklausai yra neigiamas, paklausos režimas yra skatinamas darbo užmokesčio, o jei teigiamas – skatinamas pelno. Darbo dalies sumažėjimas darbo užmokesčio skatinamoje ekonomikoje sumažintų jos bendrąją paklausą, kartu ir ekonomikos augimą. Augimui skatinti, šiuo atveju, palankesnė į pajamų perskirstymą darbo naudai orientuota politika. Kapitalo pajamų augimą skatinanti politika lemtų spartesnę ekonomikos augimą tik tuomet, kai paklausa būtų skatinama pelno.

Pastarąjį dešimtmetį atliekami tyrimai labiausiai išsivysčiusiose šalyse parodė, kad jose ekonomikos augimas buvo skatinamas ne augančios pelno dalies, bet darbo užmokesčio ir, atitinkamai, mažėjančios darbo dalies. Taigi, darbo dalies mažėjimas tų šalių pajamose galėjo būti lėtėjančio ekonomikos augimo arba vangaus „atsigavimo“ po krizės priežastimi.

Šiaulių universiteto mokslininkės darbo dalies kitimo poveikį bendrajai paklausai ir ekonomikos augimui 1995–2014 m. laikotarpiu nustatė 28 ES šalims ir atskirai dviem šalių grupėms (atviresnėms ir uždarsnėms) bei palygino gautus rezultatus. Nustatyta, kad bendra tiriamo laikotarpio tendencija yra darbo dalies mažėjimas tiek vidutiniškai ES-28, tiek atviresnės ir uždarsnės ekonomikos šalių grupėse. Kadangi mažesnė darbo dalis siejama su mažesnėmis darbo sąnaudomis ir dėl to didesniu eksporto konkurencingumu, atviresnės ekonomikos šalys labiau suinteresuotos mažinti darbo dalį. Šioje grupėje ji buvo vidutiniškai apie 4 proc. mažesnė, nei uždarsnės ekonomikos šalių grupėje.

Nustatyta, kad atviresnių (tarp jų ir Lietuvos) šalių grupėje poveikio mastas tiek vartojimo, tiek eksporto atveju yra stipresnis, lyginant su uždarsnės ekonomikos šalimis. Poveikio eksportui skirtumas ypač didelis. Tai rodo, kad atviresnėse šalyse eksporto jautrumas darbo sąnaudų pokyčiams yra daug didesnis. Tai patvirtino tyrėjų iškelta hipotezė, kad tarptautinei prekybai atviresnėse šalyse eksportas stipriau reaguoja į darbo dalies mažėjimą, nei uždarsnėse šalyse.

Tiek bendrai visoje ES, tiek uždarsnių



Projekto vykdytojų grupė. Iš kairės: doc. dr. Rasa Balvočiūtė, tyrėjų grupės vadovė prof. dr. Zita Tamašauskienė, dr. Janina Šeputienė, prof. dr. Daiva Beržinskienė. Autorės asmeninio fotoarchyvo nuotr.

šalių grupėje mažėjanti darbo dalis daro neigiamą poveikį investicijoms – jos jautriau reaguoja į vidaus paklausos, o ne į pelno dalies ar paklausos užsienyje pokyčius. Atviresnių šalių grupėje rezultatai priešingi – mažėjanti darbo dalis skatina investicijų augimą. Tai galima paaiškinti tuo, kad atviresnėse ekonomikoje investicijos mažiau reaguoja į vartojimo pokyčius, nes santykinai (lyginant su uždarsnėmis ekonomikomis) didesnė produkcijos dalis realizuojama užsienio rinkose. Šiuo atveju lemiamu tampa teigiamas augančios kapitalo dalies poveikis. Tyrimo rezultatai patvirtina, kad, lyginant su uždarsnėmis šalimis, atviresnės ekonomikos šalyse investicijų elastingumas paklausai yra mažesnis, o elastingumas eksporto partnerių BVP augimui – didesnis.

Tyrimu įrodyta, kad darbo dalies mažėjimas ES-28 šalių grupėje daro neigiamą įtaką tiek vietinei, tiek bendrajai paklausai. Vietinė paklausa (neįtraukiant tarptautinės prekybos) yra skatinama darbo užmokesčio – darbo dalies sumažėjimas daro neigiamą poveikį vietinei paklausai, tačiau atviresnės ekonomikos šalių grupėje poveikis yra daug silpnesnis. Įvertinus poveikį grynajam eksportui, tarptautinei prekybai atviresnių šalių grupėje nustatytas pelno skatinamas bendrosios paklausos režimas. Uždarsnėse šalyse, kurių sukuriamas BVP (kartu ir paklausa) sudaro apie 90 proc. visos ES paklausos ir sukuriama BVP, ekonomikos augimas išliko tik skatinamas darbo užmokesčio.

Darbo daliai pajamose sumažėjus 1 proc., paklausos komponentų pokyčiai (proc.)

	Vartojimas	Investicijos	Eksportas	Poveikis vietinei paklausai	Poveikis bendrajai paklausai
ES-28	-0,168	-0,065	0,236	-0,506	-0,087
Atviresnėse	-0,2	0,015	0,639	-0,198	0,301
Uždarsnėse	-0,156	-0,094	0,162	-0,725	-0,364

Šie tyrimo rezultatai rodo, kad darbo dalies mažėjimas neigiamai veikia ekonomikos augimą daugelyje ES šalių. Darbo užmokesčio augimą palaikančios politikos taikymas visoje ES padėtų atkurti darbo dalį pajamose ir, didinant bendrąją paklausą, paskatintų augimą. Pajamų perskirstymo politika turi remtis naujais šios srities moksliniais tyrimais ir būti orientuota į pajamų nelygybės mažinimą, darbuotojų užimtumo didinimą bei darbo dalies atkūrimą nacionalinėse pajamose.

Tyrėjos pateikia darbo dalies atkūrimą

palaikančios politikos kryptis ir rekomendacijas institucijoms, numatančioms ūkio plėtros strategijas, pagrįstas subalansuota darbo ir kapitalo sąveika. Svarbiausi siūlymai, siekiant atkurti darbo dalį pajamose ir subalansuoti plėtrą:

- stiprinti darbuotojų derybines galias ir skatinti tarptautinių profsąjungų bendradarbiavimą. Socialinius partnerius, kurie sudaro nacionalinio lygmens trišalės tarybas, įtraukti į šalies fiskalinės ir monetarinės politikos formavimo procesus;
- ES įdiegti minimalaus darbo užmokesčio nustatymo sistemą, kuri garantuotų, kad šalyse narėse minimalus darbo užmokeskis būtų susietas su vidutine jo reikšme toje šalyje ir laipsniškai augtų atsižvelgiant į pragyvenimo lygio pokyčius;
- nustatyti ir užtikrinti, kad būtų laikomasi stabilios aukščiausio ir vidutinio darbo užmokesčio santykio, pirmiausia viešajame sektoriuje, taip rodant pavyzdį verslui;
- sustiprinti pajamų mokesčių progresyvumą įmonėms, įvesti efektyvius turto mokesčius. Perorientuoti makroekonominę politiką visiškam užimtumui užtikrinti ir abiejų galios šaltinių – darbo ir kapitalo – santykiui subalansuoti;
- stiprinti ES šalių socialinę ir ekonominę gerovę, daugiau viešųjų gėrybių – švietimo, sveikatos apsaugos ir kt. – perskirstant per šalies ir vietinės savivaldos biudžetus, taip didinant darbo užmokesčio skatinamąjį poveikį kitų (ne viešųjų) prekių ir paslaugų paklausai;

– kontroliuoti finansializacijos procesą įvedant griežtesnes finansinės veiklos reguliavimo priemones, įskaitant ir finansinių transakcijų bei turto mokesčius.

Tyrimas atliktas pagal Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą „Darbo pajamų dalies kitimo poveikis bendrajai paklausai“ (Nr. MIP-15276). Tyrimo rezultatai šių metų gegužę buvo pristatyti tarptautinėje mokslinėje konferencijoje Stambule. Jais remiantis parengta to paties pavadinimo mokslo studija.

Autistiškų vaikų muzikinis ugdymas šiuolaikinių mokslo tyrimų kontekste



Rolandas Aidukas

Autizmo spektro sutrikimų turintiems vaikams šalies švietimo įstaigose skiriama vis daugiau dėmesio. Muzikinio šių vaikų ugdymo galimybes nemažai tiria užsienio mokslininkai. Pastaruosiu metu vis labiau tuo domimasi ir Lietuvoje. Itin reikšmingas yra šių vaikų įtraukimas į bendrojo lavinimo mokyklos ugdymo procesą, kuriame muzika tampa vienu svarbiausių būdų skatinant jų ugdymąsi, integruojant juos į visuomenę ir keičiant visuomenėje susidariusius stereotipus.

Šiam tikslui ir yra skirtas projektas „Naujų metodų taikymas, ugdant vaikų autistinių muzikinius gebėjimus“ (Nr. EEE-LT08-ŠMM-01-K-02-037), kuris finansuojamas 2009–2014 m. Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo programos LT08 „EEE stipendijų programa“ ir Lietuvos Respublikos bendrojo finansavimo lėšomis. Projektą vykdo leidykla „Šviesa“ su partneriais – Nacionaliniu tautinių mažumų ir išeivijos švietimo, kultūros, mokymo ir informacijos centru (NTMI centru) bei Islandijoje esančia lituanistine mokykla „Trys spalvos“. Bene pirmą kartą yra sukviesti ir savo jėgas suvieniję muzikos mokytojai, muzikos terapeutai, specialieji pedagogai, mokslininkai ir kiti asmenys, dirbantys su autizmo spektro sutrikimų turinčiais vaikais. Vykdamas šį projektą, suorganizuoti renginiai, surengti mokymai ir išleistas gerosios praktikos vadovas „Muzikinės veiklos ypatumai ugdant autistiškus vaikus“. Tai didelė paskata ir pagalba su šiais ugdytiniais dirbantiems muzikos mokytojams.

Medžiagos apie koordinuotą įvairių sričių specialistų darbą randame užsienio mokslininkų tyrimuose, susijusiuose su autistiškų vaikų muzikiniu ugdymu. Šie tyrimai parodė, kad, esant neurologinių sutrikimų, sutrinka ryšiai tarp įvairių žmogaus klausos modulio dalių ir nutrūksta natūralus garsinės (muzikinės ar kalbinės) informacijos srauto suvokimas (Furniss, 2007, 35). 2015 m. Melburne (Australija) Katrina Skewes McFerran, Grace Thompson ir Lucy Bolger atliko tyrimą „Mokinių, turinčių autizmo spektro sutrikimų,

bendradarbiavimo per muziką poveikis specialiosiose mokyklos klasėse“ (paskelbtas 2016 m.). Atliekant šį tyrimą, muzikos mokytojai ir specialieji pedagogai glaudžiai bendradarbiavo su ekspertais muzikos terapeutais. Tai leido pasiekti reikšmingų rezultatų, kurie atskleidė, kad muzikinė veikla yra ypač naudinga autistiškų vaikų tarpusavio ryšiams, jų emocijų raiškai, verbalinei ir neverbalinei komunikacijai. Nustatyta, kad netgi verbalinių gebėjimų stokojantys tyrimo dalyviai puikiai geba komunikuoti per muziką. Išsamiau šis tyrimas aprašytas R. Aiduko straipsnyje „Vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimų, muzikinio ugdymo tyrimų apžvalga“, kuris spausdinamas viename iš projekto leidinių.

Naujas galimybes muzikiniam autistiškų vaikų ugdymui atveria neurologijos mokslo tyrimai. Minėtini Bostono (JAV) mokslininkų ir muzikos terapeutų darbai. Jų atstovai dalyvavo 2016 m. rugpjūčio 5–6 d. Vilniuje vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Muzika ir muzikos terapija vaikų ir paauglių sveikatai“. Konferenciją surengė Lietuvos muzikos terapijos asociacija, Lietuvos muzikos ir teatro akademija (LMTA), Vilniaus universiteto Medicinos fakultetas, leidykla „Šviesa“, Lietuvos mokslų akademijos Motinos ir vaiko komisija.

Konferencijoje praktinį užsiėmimą „Emocijų atspindėjimas muzikos instrumentais“ vedė Respublikinės Šiaulių ligoninės Moters ir vaiko klinikos muzikos terapeutas Kęstutis Kupčinskas. Pademonstruotos gausybės įvairių muzikos instrumentų taikymo muzikos terapijai galimybės. Dr. Brianas Harris ir dr. Ronaldas Hirschbergas konferencijoje skaitė pranešimus „Neurologinė muzikos terapija: teorija, praktika, tyrimai Bostone“, „Muzika ir neuromokslas: gydymas ir rehabilitacija“. Svečiai iš JAV Lietuvai pateikė įdomią rekomendaciją: JAV dirba apie 6 000 diplomuotų muzikos terapeutų, o Lietuvai jų reikėtų 60. Dr. Brianas Harris dirba Spauldingo reabilitacijos ligoninėje Bostone, atlieka galvos smegenų traumų, insulto ir neurologinių ligų tyrimus. Savo darbo rezultatus jis yra paskelbęs spaudoje. Vienas jų – „Sensorinė stimuliacija ir muzikos terapijos programos, gydant sąmonės sutrikimus“.

Minėtoje konferencijoje doc. Rolandas Aidukas ir Loreta Morkevičienė supažindino su naujais metodais, taikomais ugdant autistiškų vaikų muzikinius gebėjimus. Apie autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų muzikinę terapinę komunikaciją pranešimą skaitė Solveiga Zvicevičienė. Džiugu, kad muzikos terapijos specialistai jau yra rengiami Lietuvoje pagal jungtinę Vilniaus uni-



versiteto (VU) ir Lietuvos muzikos ir teatro akademijos (LMTA) antrosios (magistrantūros) studijų pakopos programą „Muzikos terapija“. Pirmieji absolventai šias studijas baigs 2017 m. Svarbus vaidmuo šioje srityje tenka Lietuvos muzikos terapijos asociacijai, kuri nuo 1997 m. rūpinasi muzikos terapijos populiarinimu ir pripažinimu. Džiugu, kad 2015 m. muzikos terapeuto profesija buvo pripažinta ir mūsų šalyje.

Lietuvoje jau nuo XX a. antrosios pusės yra žinomi ir taikomi Carlo Orffo (1895–1982) muzikinės sistemos metodai. Nemažai apie juos mūsų spaudoje rašė Vida Krakauskaitė ir Eirimas Velička. Dr. Aldona Vilkelienė teigia, kad C. Orffo pedagoginės sistemos ištakos – Antikos teatras, kuriame žodis buvo glaudžiai siejamas su judesiu, o dainavimas, grojimas ir improvizacija papildė vienas kitą (Vilkelienė, 2003, 31). Improvizacija – dažnai taikoma muzikinio ugdymo forma. Apie Nordoffo ir Robbinsono metodo improvizavimo technikos taikymą, muzikinio bendrųjų gebėjimų ugdymo procesą rašė LMTA ir Lietuvos edukologijos universiteto doc. dr. Vilmantė Aleksienė. Pasak jos, muzikos pedagogų rengimo programos turėtų būti papildytos muzikos terapijos kursu (Aleksienė, 2005, 113).

Kaip rodo tyrimai, autistiškų vaikų ugdymui tinkamiausia yra Émile Jaques Dalcroze'o (1865–1950) muzikinio ugdymo sistema, kurioje svarbi vieta tenka euritmijos metodui: visko pradžia yra ritmas. A. Vilkelienė pažymi, kad euritmija – tai harmoningas ir išraiškingas judesys (Vilkelienė, 2005). Ritmas yra organizuojanti priemonė. Ritmą turi kosmosas, visatos struktūra, žmogaus organizmo veikla (Vilkelienė, 2003). Šokis taip pat gali būti taikomas kaip komunikacijos priemonė, kurioje ypač svarbus yra muzikos ritmas. Tą patvirtina ir užsienio mokslininkai, atlikę tyrimus su autistiškais vaikais. 2015 m. Atėnuose (Graikija) vykusioje 7-ojoje pasaulinėje edukologijos mokslų konferencijoje Bilgehan Eren skaitytame pranešime sakoma, kad muzikinė veikla – dainavimas, ritminiai

žaidimai ir atliekami šokio judesiai – mažina autistiškų paauglių nerimą ir ugdo jų socialinius įgūdžius (Eren, 2015).

É. J. Dalcroze'o euritmijos principai yra susiję ir su teatro menu. Lippe Wendy (Bostono universitetas, 1992) aprašo atvejį, kaip, taikant teatro reformatoriaus Konstantino Stanislavskio (1863–1938) metodą, galima keisti ugdytinio (kliento, paciento) emocinę būseną (Vilkelienė, 2005, 167). É. J. Dalcroze'o metodas gyvuoja išties šimtmetį. Jis darė įtaką C. Orffo, Shinichio Suzukio (1898–1998) pedagogikai. Euritmijos elementus naudojo Maria Montessori (1870–1952), tyrinėjusi sutrikusio intelekto vaikus (Vilkelienė, 2003, 31).

Vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimų, alternatyviojo muzikinio terapinio ugdymo ypatumus išsamiai aptarė Vilmantė Aleksienė ir Solveiga Zvicevičienė mokslo studijoje „Lietuvių etnochoreografija autistiškiems vaikams: ugdymo ir terapijos aspektai“. Joje pateikiama ekspertų įvertinta, originali metodinė lietuvių etnochoreografijos programa, kuria tikslingai siekiama atskleisti ir plėtoti autistiškų vaikų komunikavimo galimybes (Aleksienė, Zvicevičienė, 2009). Ugdant tokius vaikus, etninė kultūra ir etninė muzika yra svarbios.

Dirbant su autizmo spektro sutrikimų turinčiais vaikais, efektyviausia yra minėta É. J. Dalcroze'o sistema. Mažiausiai tam tinkama Zoltán Kodály (1882–1967) sistema, nes ji remiasi lingvistiniu raštingumo principu, reliatyviąja solmizacija, o tai tokiems vaikams – sunkiai suvokiama. Dalis muzikos pedagogų, dirbančių su autistiškais vaikais, nenaudoja natų rašto ir remiasi rytiška muzikos perdavimo (pateikimo) tradicija. NTMI centro ir Vilniaus Verkių mokyklos daugiaviečio centro mokytoja ekspertė Mira Jakubovskaja, rengdama savo ugdytinius, turinčius autizmo spektro sutrikimų ir kompleksinę negalią, sėkmingai taiko savitus mokymo metodus. Mokytojos parengti jaunieji dainininkai yra tarptautinių ir šalies konkursų laureatai, renginių dalyviai. Jos taikomas imitacinis interpretacijos metodas (IIM) ir grojimo vaizdavimo metodas (GVM) yra sėkmingai išbandyti ir davė puikių rezultatų. Unikali ir prof. Virginijos Survilaitės pedagoginė patirtis, dirbant su autistišku studentu Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje. 2016 m. antrąją (magistrantūros) studijų pakopą baigė ir magistro diplomą įgijo jos vadovaujamos vargonų klasės absolventas, kuris jau dirba vargonininku vienoje iš Lietuvos bažnyčių. (Pabaiga – kitame numeryje)

MOKSLO RENGINIAI

Tarptautinė konferencija apie savivaldos tobulinimą

Kviečiame mokslininkus ir praktikus 2016 m. spalio 13–15 d. dalyvauti 5-ojoje tarptautinėje mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Geras valdymas vietos savivaldoje: sąveikaujančio valdymo plėtros galimybės ir iššūkiai“. Konferenciją organizuoja Šiaulių universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto Viešojo administravimo katedra.

Kintanti visuomenė ir reikalavimai viešajam administravimui, didėjantys socialiniai poreikiai ir riboti viešųjų institucijų pajėgu-

mai juos tenkinti, visų sektorių įgalinimas dirbti kartu, siekiant socialinės gerovės, lemia didėjantį poreikį įvairių sričių tyrėjams ir ekspertams diskutuoti apie sąveikaujančio valdymo įgyvendinimo galimybes ir plėtros iššūkius. 5-oji tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija siekia suburti Lietuvos ir užsienio mokslininkus, praktikus dialogui apie sąveikaujančio valdymo plėtrą ir raišką savivaldoje, dalintis įžvalgomis ir patirtimi. Konferencijoje šiais metais susirinks dalyviai iš 15 šalių: JAV, Jungtinės Karalystės, Italijos,

Vokietijos, Suomijos, Portugalijos, Turkijos, Čekijos, Slovakijos, Slovėnijos, Kroatijos, Rusijos, Lenkijos, Latvijos ir Lietuvos, atstovaujantys 22 mokslo ir studijų institucijoms, ir nacionalinės bei vietos valdžios institucijų atstovai.

Spalio 13 d. konferencija prasidės nuo praktinės įžanginės diskusijos „Gero valdymo modelis: ką galime pakeisti?“. Šią diskusiją organizuoja Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba kartu su Šiaulių universiteto koordinuojamu tyrėjų kompe-

tencijų tinklu (angl. *Researchers' Excellence Network, RENET*). Diskusijoje bus pristatyti projekto „Lietuvos Respublikos ir Norvegijos karalystės institucijų bendradarbiavimas, perteikiant žinias ir gerą patirtį administracinio-finansinio valdymo bei korupcijos mažinimo ir prevencijos srityje Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių institucijoms“ rezultatai. Diskusijoje galima dalyvauti ir nuotoliniu būdu. Platesnė informacija teikiama el. paštu competence.network@gmail.com.



Kaip Mažosios Lietuvos intelektualas Gottfriedas Ostermeyeris sukritikavo profesorių Hansą Eriką Thunmanną

(skirta G. Ostermeyerio 300-osioms gimimo metinėms)



Dr. Algirdas Matulevičius

1996 m., minint G. Ostermeyerio (Ostermeyerio) 280-ąsias gimimo metines, Mokslo ir enciklopedijų leidykla išleido jo rinkinius raštus (502 psl.). Spaudai parengė Vilniaus universiteto germanistė Liucija Citavičiūtė, Mažosios Lietuvos senosios lietuvių literatūros tyrėja. Mokslininkė Raštus išvertė iš senosios vokiečių kalbos (tai buvo itin sudėtingas darbas) ir parašė išsamius paaiškinimus (net 38 psl.). Šiame leidinyje yra ir mano straipsnis.

Ir štai 2016 m. minime prūsų ir lietuvių mitologijos tyrėjo, pirmojo religinės lietuvių literatūros istoriko, taip pat jos kūrėjo, poezijos teoretiko ir kritiko, religinių raštų vertėjo, lietuvių raštijos ugdytojo, kunigo 300-ąjį gimtadienį. Kunigas susitikdavo dvejais metais vyresnį Kristijoną Donelaitis, kai jiedu studijavo teologiją Karaliaučiaus universitete Knyptavos saloje Priegliuėje, tobulino lietuvių kalbos žinias lietuvių kalbos seminare prie universiteto (L. Citavičiūtė apie šį seminarą yra parašiusi išsamią monografiją). Mano tyrimų tema – G. Ostermeyeris, kaip Prūsos bei Mažosios (Prūsų) Lietuvos etnogenetikas, etnologas ir istorikas.

XVIII a. – Apšvietos arba Švietimo epocha. Sparčiai vystėsi mokslas, valstybių, tautų, kraštų pažinimas. Vaizdžiai kalbant, nagrinėjama, iš kur prasideda Tėvynė, kur mūsų šaknys. Būtent tuo metu Prūsijos karalystėje (nuo 1701 m.) kilo lituanistinis sąjūdis, vadinamasis prūsiškasis-lietuviškasis patriotizmas, kurį rėmė ne tik vokiečių šviesuomenė, bet kurį laiką ir Prūsijos valdžia. Popiežius ir Vokietijos (Šventosios Romos) imperatorius nenorėjo pripažinti jaunos protestantiškos karalystės karaliaus teisių į katalikiško Vokiečių ordino, valdžiusio vakarinius baltus (prūsus, lietuvius, sūduvius, kuršius), palikimą. Netgi valstybės oficialiojoje ideologijoje imta skelbti, kad prūsai ir lietuvininkai (mažlietuviai) esą autochtonai, čia gyvenę šimtmečius, o katalikai kryžiuočiai – užkariautojai ir vietinių gyventojų žudikai bei pavergėjai. Tautinis šio krašto patriotizmas skatino lietuvių raštijos, švietimo plėtrą.

G. Ostermeyerį veikė ne tik Apšvietos (Švietimo) epocha, bet ir Vokietijoje bei visoje Vakarų Europoje XVIII a. plintantis pažangus Audros ir Veržimosi (vok. *Sturm und Drang*) literatūrinis sąjūdis, kurio ideologai buvo Johannas Wolfgangas Goethe, Johannas Gottfriedas Herderis, Gottholdas Efraimas Lesingas. Jo dalyviai domėjosi

ir lietuvių papročiais, tautosaka bei kalba, ją aukštino ir skatino kitus tyrinėti, skelbė lietuvių liaudies dainas. Jiems svarbiausia buvo tautos dvasinės vertybės. Pavyzdžiui, G. Ostermeyeris 1781–1793 m. stipriai polemizavo su konkurentu, vienu iš pasaulietinės lietuvių poezijos pradininku, vertėju Kristijonu Gotlybu Milkumi (gal Mielkus, nes manoma, kad jis buvo lietuvis), parengusiu ir 1806 m. išleidusiu lietuvišką giesmyną. 1781 m. G. Ostermeyeris taip pat parengė giesmyną, pirmasis parašė svarbų veikalą apie lietuvišką giesmynų istoriją; siekė perdirbti senąsias giesmes, jų kalbą priartinti prie lietuvininkų šnekamosios kalbos. Tam priešinosi konservatyviai nusiteikę kunigai, sukritikavo ir K. G. Milkus. G. Ostermeyeris veikiausiai bendravo ir su lietuvišiais lietuvių raštijos darbuotojais, Lietuvių kalbos seminaro dėstytojais Pilypu Ruigiu ir jo sūnumi Povilu Frydriku Ruigiu.

G. Ostermeyeris gimė buvusioje Vokiečių ordino valstybės sostinėje Marienburge. Jo tėvai: vokiečių amatininkas Baltazaras, motina – lietuvininkė ar prūsė Elžbieta Woytkun (Vaitkutė arba Vaitkūnaitė). Nuo 1744 m. jis dirbo Trempų parapijos mokyklos mokytoju – precentoriumi, o nuo 1752 m. iki mirties 1800 m. – kunigu. Trempai (vok. *Trempen*, o nuo 1946 m. sovietinės okupacinės administracijos pervardinti į Novostrojevą) priklausė Darkiemio apskrīčiai, esančiai Mažosios Lietuvos pietuose, netoli ribos su Mozūrija, lietuviškos Nadruvos žemėje. Trempų bažnytkaimis buvo 12 km į vakarus nuo Darkiemio. Į šiaurės rytus nuo Trempų ir Darkiemio buvo Valtarkiemis, kuriame kunigavo net 3 lietuviai šviesuoliai, ir Tolminkiemis. Trempų parapija buvo lietuviška. Iki G. Ostermeyerio joje dirbo keli lietuvių raštijos kūrėjai. Čia kunigavo Martyno Mažvydo pusbrolio sūnus Baltramiejus Vilentas, Johannas Partacijus, mokytojo vienas pirmųjų lietuvių tautosakos rinkėjų Jokūbas Brodovskis. G. Ostermeyeris sielosios: „Lietuviai yra pagrindiniai, pirmųjų krašto gyventojai ir daugelyje vietovių gausiausi. O vis dėlto leidžiama vokiškas pamaldas laikyti pirmiau už lietuviškas. Priežastis bene bus ta, kad jau nuo seno lietuviai buvo laikomi vokiečių tarnais. Esama vietų, kur vokiečių taip maža, kad net nėra prasmės jiems atskirai laikyti vokiškas pamaldas (str. „*Ueber die Ostpreussischen Kirchen, in welchen Gottesdienst in Litauischer Sprache gehalten wird. Königsberg*“, 1795). Apie tai jis rašė XVIII a. pabaigoje, kada jau vyko germanizacijos procesas!

G. Ostermeyerio stipri ir emociinga polemika vyko su garsaus ir seno Vokietijoje Hallės universiteto, kuriame taip pat veikė lietuvių kalbos seminaras, profesoriumi švedu Hansu (Johannesu) Eriku Thunmannu. Šis 1772 m. parašė knygą (išleistą Hallėje) „Kai kurių šiaurės tautų senovės istorijos tyrinėjimai“ (vok. *Untersuchungen über die alte Geschichte einiger Nordischen Völker*). Joje nepagrįstai įrodinėjama, kad prūsai ir lietuviai (lietuvininkai) neva nėra Prūsos krašto autochtonai (senbuviai), o esą gotų (germanų pirmtakų), slavų ir finų (šie net nėra europidai, o priklauso mongolidų rasei – aut. *pastaba*) mišinys. Ką kalbėti apie XVIII a., jei net XX a. pirmoje pusėje kai

kurie Vokietijos nacių ideologai ir politikai, pavyzdžiui, Rytų Prūsijos gauleiteris (valdytojas) Erikas Kochas, tvirtino, kad prūsai kilę iš germanų. Dėl to hitlerizmo laikotarpiu buvo vokietinami tik lietuviški vietovardžiai būtent Mažosios Lietuvos lietuviškiausiose apskrityse.

Primenu, kad tarp kitų nuo senovės gyvavo ir baltų (pirmiausia prūsų) germaniškos kilmės teorija. Tačiau G. Ostermeyeris,

H. E. Thunmanno teiginys: slavus į Prūsą (iki Vyslos žiočių) atviję iš Azijos įsiveržę chazarai. Ar ne jais grindžiami sovietinių (dabar – rusų) pseudomokslininkų ir propagandistų tvirtinimai, neva kadaise Prūsijoje gyvenę senrusiai (pagal Thunmanną – vakariniai slavai lenkai)?

Savo teiginius ir išvadas G. Ostermeyeris išdėstė veikalė „Kritiškos pastabos apie senųjų prūsų religijos istoriją“ (vok. *Kritischer*

Beitrag zur altpreussischen Religionsgeschichte), išleistoje 1775 m. Marienverderyje netoli Marienburgo. Labai svarbu, kaip šis provincijos šviesuolis, remdamasis etnosų ir tautų etnogenezės samprata, sukritikuoja garsaus universiteto katedros vedėjo profesoriaus H. E. Thunmanno stereotipus, nurodydamas pastarojo minčių prieštaravimus, nenuoseklumą, alogizmus ir išryškindamas nepagrįstus teiginius.

G. Ostermeyeris pranašesnis už savo priešininką tuo, kad vos ne 60 metų gyveno ir dirbo Mažojoje Lietuvoje tarp lietuvininkų, kalbėjo lietuviškai, gilinosi į lietuvininkų tipą, mąstymo būdą, suvokė mažlietuvių ir didlietuvių tautinį tapatumą. Tvirtino, kad jų kalba esanti ta pati, artima latvių kalbai. G. Ostermeyerio nuopelnas, kad jis išsamiai iškėlė prūsų ir lietuvių kilmės (nuo XVI a. būta teorijų,



Trempų bažnyčia, kurioje ilgus metus kunigavo G. Ostermeyeris. Okupacinės administracijos nurodymu nugriauta, po Antrojo pasaulinio karo užvaldžius šią Mažosios Lietuvos dalį. Archyvinė nuotrauka

remdamasis etimologija ir mitologija, mokliškai įrodė, kad Prūsos krašto bei Mažosios Lietuvos vietovardžiai yra prūsiški arba lietuviški. Išvada: pirmieji gyventojai baltai šiame areale gyvena tūkstantmečius ir nesimaišė su kitais etnosais. Dievų ir šventviečių (alkų) vardai yra prūsiški arba lietuviški. Vis tik abejotina, kad Prūsijoje, anot G. Ostermeyerio, pirmieji apsigyveno lietuviai – skalviai, nadruviai, sūduviai, jiems priskiriami galindai (Galindijoje ir dalyje Vakarų Sūduvos ilgainiui, jau kryžiuočių laikais, nuo XV a. apsigyveno mazoviečiai iš Vidurio Lenkijos, tapę mozūrais – aut. *pastaba*). Veikiausiai lietuviai apsigyveno toje pačioje epochoje, kaip ir prūsai.

G. Ostermeyeris visiškai sukritikuoja H. E. Thunmanną, teigusį neva Prūsijoje gyventa finų (suomių). Nesąmonė, kad gotai ėmė vadintis aisčiais, tai yra baltais. G. Ostermeyeris su gauduliu rašo: „Tikras juokas pro ašaras. Ir tokiu nusidėjėliu remiamasi kaip įrodymu <...>“ Kitur G. Ostermeyeris šaiposi: „Štai kaip gali nusišnekėti protingas (?) žmogus.“ Dar viena H. E. Thunmanno nesąmonė: „Latvių, kaip ir lietuvių, kalba susidarė iš gotų, slavų ir suomių (vitu) kalbų.“ G. Ostermeyeris sušunka: „To neišneša žmogaus protas!“ Dar vienas ypač klaidingas

kad pastarieji yra kilę iš romėnų, graikų ar herulų, gotų ir kt. – aut. *pastaba*) problemą ir mokliškai ją ištyrė bei pagrindė. Jis kategoriškai paneigė, kad Prūsijoje gyveno finai ir slavai.

Remdamasis moksliniais metodais – lyginamąja kalbotyra, onomastika, etnologija, geografijos ir istorijos šaltiniais, G. Ostermeyeris padarė išvadą, kad gyventojai šiek tiek vienaip kalbėjo nuo Vyslos iki Alnos upės (prūsai), kitaip – nuo Alnos iki Didžiosios Lietuvos pasienio čia gyvenę lietuvių jantys nadruviai ir skalviai, sudarę Mažosios Lietuvos lietuvininkų pradžią ir branduolį. Tarp prūsų ir vakarinių lietuvių tėra tik tarmių skirtumų, tačiau tai yra viena tauta.

Svarbi G. Ostermeyerio mintis, kad daugelio Europos tautų kalbos yra panašios, ypač tos, kurios kilo iš vienos „motinos“ – indoeuropiečių prokalbės (indoeuropiečiams priklauso ir baltų, germanų, iranėnų, slavų kalbos – aut. *pastaba*). Klausytis ir mokyti lietuvių kalbos reikia, anot jo, iš Mažosios Lietuvos kaimiečių (tai XIX a. darė garsus indoeuropeistas ir baltistas vokiečius Augustas Schleicheris – aut. *pastaba*).

Nenuostabu, kad ir G. Ostermeyeris kai kur klysta (juk dar tik XVIII a.): esą tik

Kaip Mažosios Lietuvos intelektualas Gottfriedas Ostermeyeris sukritikavo profesorių Hansą Eriką Thunmanną

(skirta G. Ostermeyerio 300-osioms gimimo metinėms)

■ Atkelta iš 7 p.

sembai kalbėję prūsiškai, kiti Prūsos gyventojai – lietuviškai, o Kuršių nerijos gyventojai – kuršiškai. Panašiai XX a. antroje pusėje manė ir garsus Rusijos sovietinis etnologas prof. akad. P. Kušneris-Knyševas.

G. Ostermeyeris, išskaudintas H. E. Thunmanno ir ypač jo knygų leidėjo Antono Friedricho Büschingo, Berlyno evangelikų konsistorijos vyriausiojo tarėjo, užsiuolimų ir įžeidinėjimų, 1780 m., t. y. po penkerių metų, Karaliaučiuje išleido savo didesnę veikalą – „Mintys apie senuosius Prūsos krašto gyventojus (vok. *Gedanken von den alten Bewohnern des Landes Preussen*)“. Jame dar argumentuočiau gynė prūsų ir lietuvininkų autochtoniškumą, tautinį savitumą ir kultūrinę teisę, smerkė Prūsijos karalystės vykdomą vietos gyventojų germanizavimą, krašto kolonizavimą vokiečiais ir sunkią baudžiamą. Taip G. Ostermeyeris tapo pasipriešinimo Mažosios Lietuvos germanizacijai simboliu.

Dar stipriau gynė lietuvių ir lietuvių kalbą jo sūnus – mokytojas kunigas Siegfriedas Ostermeyeris periodinėje spaudoje ir

savo knygoje „Ar patartina išstumti lietuvių kalbą ir sulieti lietuvininkus su vokiečiais?“, išleistoje vokiečių kalba 1817 m. Siegfriedas Ostermeyeris kėlė lietuvių kalbos svarbą Europos mokslui, kalbotyrai, švietimui, auklėjimui, dorovei, gyvė lietuvių už darbštumą ir kilnumą. Tai buvo atkirtis Prūsijos valdžios propagandai, neva lietuvių, lenkų, mozūrų, sorbų ir kitų tautelių kalbos sudaro kliūtį mokslo ir švietimo pažangai.

Kaip rašo G. Ostermeyerio „Rinktinių raštų“ sudarytoja, tyrėja ir leidėja L. Citavičiūtė savo apžvalgoje, G. Ostermeyeris įrodinėjo, kad lietuvių kalba esanti ne tik skaisti jaunamartė, neužteršta svetimybėmis, bet ir visų slavų kalbų pramotė. Gryna esanti ir lietuvių tauta, čia gyvenanti nuo neatmenamų laikų. Teoriją, kad slavai kilę iš prabaltų, o slavų kalbos – iš lietuvių kalbos prokalbės, naujausiais tyrinėjimais įrodė garsūs pasaulyje XX a. antrosios pusės – XXI a. pradžios rusų indoeuropeistai baltistai – Vladimiras Toporovas, Olegas Trubačiovas, ukrainiečiai – Anatolijus Nepokupnas. L. Citavičiūtė pažymi, kad G. Ostermeyeris knygą užbaigė, kupinas jėgų ir jausdamasis

visiškai nugalėjęs savo oponentą. Jo knygos buvo skaitomos ne tik Mažojoje Lietuvoje, Rytų Prūsijoje, bet ir Vokietijoje. Jo dėka vokiečių mokslininkai ėmė kitaip traktuoti lietuvininkų kilmę, jų giminystės ir kaimynystės ryšius su gretimomis tautomis. Formavosi jų neigiamas požiūris į lietuvininkų ir prūsų germanizavimą, sunkią baudžiamą.

G. Ostermeyeris įrodinėjo vitų, vidivarų, gotų, getų, trakų, frygų, sarmatų ir kitų Europos etnosų, tautų bei tautelių kilmę, gyvenamą teritoriją, giminystės ryšius. Galima sakyti, kad jis pirmasis tai darė, remdamasis tos epochos moksliniais pagrindais. Tačiau G. Ostermeyerio nuopelnai dar nepakankamai įvertinti, nes jis iškėlė baltus, o ne germanus. Be to, jis dirbo nuošalioje Prūsijos karalystės provincijoje.

G. Ostermeyeris parašė daug straipsnių į to meto besikuriančią vokiečių periodiką: apie Prūsos krašto vietovardžius, XVIII a. lietuvininkus, vakarinių baltų dievus Perkūną, Pikelį ir Patimpą, savo paraprijos Tremptų istoriją, lietuviškas bažnyčias Prūsijoje arba tas, kuriose pamokslai buvo sakomi ir lietuvių kalba, parapinių mokyklų (jų Mažo-

joje Lietuvoje buvo nemažai, dalyje jų dar ir XVIII a. dalykai dėstyti lietuvių kalba – *aut. pastaba*) mokytojus.

Kaip pažymi vienas žymiausių šių laikų baltų tautosakininkas, mitologas prof. Norbertas Vėlius, vykstant germanizacijai, G. Ostermeyeris padėjo lietuviams išlaikyti gimtąją kalbą, papročius, senąją baltišką pasaulėjautą. Jo veikalai stimuliuojo tolesnius kitų mokslininkų tyrimus. Juo rėmėsi, jo teiginius ir išvadas citavo Johannas Voigtas, Wilhelmas Mannhardtas, Teodoras Narbutas, Jonas Basanavičius, Zenonas Slaviūnas, Jonas Balys, Algirdas Julius Greimas ir kiti mokslininkai.

G. Ostermeyerio tyrimų išvados ir įžvalgų patvirtintos įvairių sričių epochos mokslininkų. Tremptų (dabar pervardintų į Novostrojevo) bažnyčia, deja, po 1945 m. atsikėlusiu sovietinių kolonistų buvo nugriauta. Prieš keliolika metų (tada dar stovėjo klebonija) matėme tik bažnyčios akmenų pamatus, o dabar gal ir jų neliko. Bažnyčios vietą žymi tik išlikę seni medžiai. *Autorius yra istorikas, buvęs ilgametis Mokslo ir enciklopedijų leidyklos darbuotojas*

Profesorius Kazys Vytautas Trainys (1938–2016)

Dr. Ina Stuogė

Spalio 4-ąją pasaulis pažymi Pasaulinę gyvūnų globos dieną. Ta diena sutampa su Šv. Pranciškaus – legendinio visų gyvūnų padarų žemėje globėjo – vardadieniu. Lietuvoje gyvūnų globa turi galias tradicijas, kurias nuolat puoselėjo Lietuvos visuomenės veikėjai, mokslininkai, filosofai: garbingi kunigaikščiai Oginskiai, išmintingasis Vydušas, darbštieji Laurynas Ivinskis ir Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė, generolai Vladas Nagevičius ir Jonas Jurgis Bulota, gamtininkas Tadas Ivanauskas ir jo Ekscelencija pirmasis Lietuvos Respublikos Prezidentas Antanas Smetona. Į šį garbingą Panteoną įžengė ir profesorius Kazys Vytautas Trainys.

Profesorius K. V. Trainys iškeliavo į Protėvių erdves per patį vidurvarį (mirė Kaune 2016 m. birželio 22 d., palaidotas Petrašiūnų kapinėse). Jo išėjimas vasarą, kai taip žalia – labai simboliškas... Jis buvo gamtos vaikas, švelniasielis, sugebėjęs klausytis, kaip skamba pakalnučių varpeliai, žavėtis saulėlydžiais ir mėgiamoje Labanoro girioje pakiliai pasitikti saulėtekis... Poetiška širdimi veržėsis į gyvenimą, jis troško būti reikalingas ir naudingas visiems, kuriuos sutiko gyvenimo kelyje. Jis mylėjo daug ką: savo artimuosius, studentus, gimtąją pievą ir miškus, poeziją, muziką ir literatūrą...

Ryškia brydė jis paliko Amžinybės pievoje. Gimė 1938 m. rugpjūčio 12 d. Švenčionių r. Vaiškūnų kaime. 1963 m. su pagyrimu baigė Lietuvos veterinarijos akademijos Veterinarijos fakultetą ir įgijo veterinarijos gydytojo kvalifikaciją. 1968 m. apgynė disertaciją ir įgijo tuometinį biologijos mokslų kandidato mokslinį laipsnį, vėliau nostrifi-



Prof. K.V. Trainys. Autorės archyvo nuotr.

kuotą į gamtos mokslų daktaro laipsnį. 1990 m. K. V. Trainiui buvo suteiktas profesoriaus pedagoginis vardas. Jis buvo žymus ekologijos, gamtos saugos, žemės ūkio gyvulių ir paukščių etologijos bei gyvūnų gerovės specialistas. Buvo Zooteknologijos fakulteto dekanas, keturiolika metų – Kvalifikacijos kėlimo reikalų prorektorius. Nuo 1991 m. vadovavo Biologijos katedrai, dirbo Maisto saugos ir gyvūnų higienos katedroje profesoriu.

Buvo ne tik studentų pagarbą pelnęs dėstytojas (studentai keturis kartus išrinko į geriausių LVA dėstytojų penketuką), bet ir produktyvus mokslininkas: parašė ir išleido 8 knygas bei mokymo priemones, periodinėje spaudoje paskelbė 30 mokslinių ir daugiau nei 200 mokslo populiarių bei publicistinių straipsnių. Iš jų paminėtini:

„Kasdieniškasis gamtos stebuklas“ (1981), „Gamtosaugos veikla Lietuvos veterinarijos akademijoje“ (1985, su V. Lelešiumi), „Gamtos apsauga žemės ūkyje“ (1985), „Zoologijos laboratoriniai darbai“ (1986), „Gamtos apsauga“ (1991), „Padėka už tarnavimą žmogui“ (1993), „Mano sodyboje laimingi visi“ (1995), „Ekologija ir gamtos apsauga“ (1997), „Taikomoji etologija“ (1997), leidinio „Aplinkotyra“ bendraautoris (1995). Skaitė mokslinius pranešimus Anglijoje apie faunos globą Lietuvoje.

Nuo 1970 iki 1990 m. – Lietuvos gamtos apsaugos draugijos Kauno skyriaus prezidento narys ir Faunos apsaugos sekcijos pirmininkas, Lietuvos gamtos apsaugos žymūnas, LVA gamtos apsaugos organizacijos ilgametis pirmininkas (1974–1975 m. ši organizacija talkino, kuriant Lietuvos nacionalinį parką (dabar Aukštaitijos nacionalinis parkas). 1990 m. aktyviai dalyvavo atkuriant Lietuvos gyvūnų globos draugiją ir šešerius metus jai vadovavo (1993 m. ši draugija buvo priimta į Pasaulinę gyvūnų globos draugiją (WSPA). Nuo 1993 m. – Pasaulinės gyvūnų globos draugijos (WSPA) tarybos narys ir direktorius-patarijas Lietuvai bei Pasaulinės taikomosios etologijos draugijos (ISAE) narys, Lietuvos televizijos laidos „Mažesni už mus“ kūrėjas ir konsultantas. Profesorius buvo Lietuvai pagražinti draugijos LVA skyriaus tarybos narys, Lietuvos gyvūnų globos draugijos garbės teismo narys, LVA Senato narys, Priežiūros ir etikos kolegijos pirmininkas.

K. V. Trainiui buvo suteiktas LGAD žymūno vardas, jis buvo apdovanotas Padėkos už gyvūnų globą ženklu „Sekime Šv. Pranciškaus pavyzdžiu“. 2008 m. jo Ekscelencija

Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus apdovanojo Kazį Vytautą Trainį ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi už darbus gamtos saugos ir gyvūnų gerovės srityje. Ilgametės Veterinarijos akademijos darbuotojas, rašytojas, visuomenės veikėjas Violetos Bakutienės žodžiais tariant, „jis tarsi liudijo, kad gyvenimas – kūryba, o kūryba – dieviškos palaimos būseną, savęs atvėrimas, išsiskyrimas“.

Profesorius buvo žingeidus, mėgo skaityti knygas. Pats gebėjo rimuoti, jautė žodžio svorį, skambesį ir gelmę. Rašydavo patraukliai, meniškai. Visi mėgo klausytis K. V. Trainio. Kaip įdomiai jis gebėdavo pasakoti apie gamtos nepaprastumus, o pasakodamas sudvasindavo gamtos reiškinius. A. Vienažindžio žodžiais tariant, „norint aš nuvargęs ar nuliūdęs būčiau, čia mane prakalbins kažnas žiedelis“. Gamtoje K. V. Trainys jausdavęs atokvėpį, čia jis nurimdavęs, nes medžiui ošimas ir šlamėjimas jam buvo gražiausia muzika, kaip ir Labanoro dūdos garsai... Mėgo laisvalaikį žvejoti, dirbuotis sode. Buvo judrus, išradingas. Tarsi alpinistas, pasiekęs vieną mokslo viršūnę, kopdavo į kitą, aukštesnę. Buvo doras gyvenimo studentams pavyzdys, su begaliniu rūpesčiu rodęs šviesos ir tiesos kelią. Jam šeima buvo amžina ir nekintama vertybė.

Prof. K. V. Trainys buvo didis žmogus, garsinęs Lietuvos veterinarijos akademijos vardą, raginęs: „Visada turėkite Viltį, būkite savimi, ieškokite savo tikrosios raiškos kelių, semkitės galios iš savo gelmių, nenukrypstantai eikite tuo keliu, kurį jums teikia prigimtis ir mūsų tautos savastis...“ *Autorė yra Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Gyvulininkystės instituto vyr. mokslo darbuotoja*



Dr. Kazio Griniaus (1866–1950) veikla – sveikatos apsaugai

Janina Valančiūtė

Kazys Grinius greta intensyvios visuomeninės ir politinės veiklos visą gyvenimą liko ištikimas Hipokrato priesaikai. Jis buvo vienas pirmųjų, pramynęs takus lietuviškai medicinos spaudai, kūręs medicinos ir gamtos mokslų terminologiją, skleidęs medicinos mokslo žinias plačiajai visuomenei, daugelio medicinos raštų autorius ir gydytojas, daug metų teikęs pagalbą žmonėms. Sveikatos apsauga, medicinos pažanga buvo nuolatinis K. Griniaus rūpestis. „Valstybė susideda iš milijonų gyventojų, kurie įvairius darbus. Sumanus naudingas darbas – tai turtų šulinys. Kas sveikesnis, tas daugiau gali dirbti. Kur daugiau dirba sveikų darbininkų, ten daugiau turtų, ten mažiau kančių, ten daugiau laimės, ten ilgesnis žmonių gyvenimas,“ – skelbė K. Grinius laikraštyje „Sveikata“. Gimtajame krašte žmonės K. Griniaus nevadino kitaip, kaip tik daktaru. Jiems atrodė, kad didžiausias K. Griniaus gyvenimo nuopelnas – šimtų ir tūkstančių žmonių gydymas. Dr. K. Grinius ne tik gydė, bet ir bandė skleisti medicinos žinias ir aiškinti ligas populiaria, kaimo žmonėms suprantama forma.

Gydytojo praktika

Baigęs medicinos mokslus Maskvos universitete, K. Grinius pasirinko laivo gydytojo vietą ir devynis mėnesius plaukiojo Kaspijos jūroje. Grįžęs į Lietuvą, dirbo gydytoju Marijampolėje, Virbalyje, Naumiestyje, Pilviškiuose, Pirmojo pasaulinio karo metais – Suchiničių geležinkelio ruože, Rusijoje; Nalčike, Kislovodske, Šiaurės Kaukaze. Atsiminimų knygoje dr. K. Grinius rašė: „Gydytoju aš pasidariau visuotiniu, gydydavau nuo visokių ligų, kas su kokia negalia kreipdavosi.“ Gydytoju dirbo iki 1920 m., vėliau daugiausia užsiėmė visuomenine arba



Daktaras Kazys Grinius

Medžiaga lietuviškų medicinos terminų žodynui

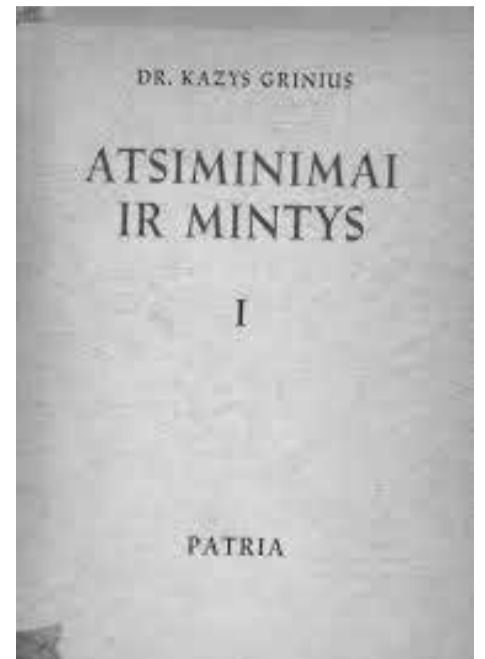
1901 m. dirbdamas Pilviškiuose, pradėjo rinkti medicinos ir botanikos folklorinę medžiagą. Per 40 metų tos medžiagos buvo prisirinkę keli tūkstančiai kortelių. Savo atsiminimuose K. Grinius rašo: „1944 m. liepos mėn. jos kartu su kitais raštais buvo užkastos į Lietuvos žemelę. Gal jos ten nesunyks ir kada nors bus sunaudotos.“ Botanikos medžiagą Povilas Matulionis jau panaudojo „Žolyne“ (1909 m.) ir doc. Liudo Vailionio-Dagio „Lietuvių botanikos žodyne“ (1936 m.). K. Grinius taip pat ją panaudojo, rengdamas „Botanikos morfologijos terminologiją“ („Lietuvių tauta“, 1913).

„Medicinos terminai guli po žeme nepilnai sunaudoti, – prisiminė K. Grinius. –

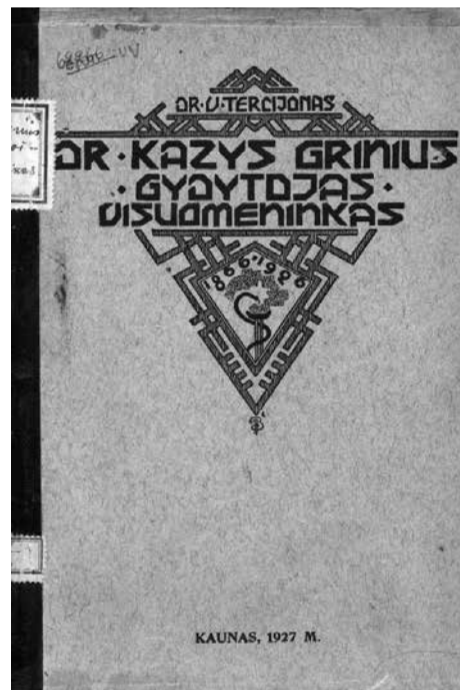
Laikraštis „Sveikata“

K. Griniaus iniciatyva ir pastangomis pradėtas leisti pirmas lietuviškas medicinos laikraštis „Sveikata“ (1909–1915 m., 1918 m., 1920–1928 m.), kurio svarbiausias tikslas buvo aiškinti kaimo žmonėms apie ligas ir jų gydymą, diegti higienos ir sanitarijos žinias. Leidinyje bendradarbiavo gydytojai P. Avižonis, S. Matulaitis, J. Žemgulys, tačiau daugiausia paskelbta dr. K. Griniaus straipsnių, nes jis ne tik redagavo žurnalą, bet ir rašė straipsnius.

Straipsnių tematika – labai įvairi. „Sveikatoje“ stengtasi supažindinti platesnę skaitytojų ratą su infekcinėmis su ligomis, nuo kurių daug žmonių suseraga ir miršta dėl nežinojimo ir nemokėjimo apsisaugoti. Nemažai išspausdinta dr. K. Griniaus straipsnių apie vaikų ligas: skarlatiną, tymus, difteriją, kokliušą, raupus, taip pat naktinį klyksmą, naktinį žuvų gaudymą. „Sveikatoje“ aprašomi liaudies papročiai, buitis, gydymas



Kazio Griniaus atsiminimų knygos viršelis



Dr. Vincas Tercijono knygos viršelis. Lietuvos medicinos bibliotekos archyvo nuotr.

lygų gerinimu, švietėjiškų paskaitų rengimu ir literatūra, medicinos personalo rengimu. „Iki šiol lietuvių higienos atžvilgiu gyventa daugiau instinktu, negu mokslo žiniomis. Šalys, kurios labiau vaduojas ir sveikatos reikaluose mokslo daviniais, yra toli mus pralenkusio mažo mirtingumo ir ilgų metų produktyvaus žmogaus darbo. Mes turime su tomis tautomis susilyginti.“

Kalbos sveikatos klausimai Seime

K. Grinius aktyviai dalyvavo Seime, priimant sveikatos įstatymus. Kalbos sveikatos reikalais Seime – dar viena jo medicinos idėjų populiarinimo sritis. Pasak dr. Vincas Tercijono, K. Grinius buvo daugiau profilaktikos nei gydymo šalininkas. Dr. K. Grinius nurodo kelius, kuriais populiarinimas ir higienos žinios lengviau pasiekia tikslą: „Sėklą reikia sėti ten, kur ji geriausiai prisiima, – pirmiausia reikėtų kreiptis į jaunuolius, į mokyklas.“ Svarbiausios dr. K. Griniaus Seime pasakytos kalbos: Seimo sveikatos komisijai apginti, svarstant valstybės biudžetą dėl Sveikatos departamento, dėl mokyklų sanitarinės inspekcijos, dėl privalomo ligos draudimo (ligonių kasų) ir kt.

Viename iš pirmųjų Steigiamojo Seimo posėdžių K. Grinius ryžtingai kalbėjo: „Statistika rodo, kad pastaraisiais metais beveik visoje Lietuvoje daugiau miršta negu gimsta. Vyriausybė imsis visų galimų priemonių kovai su mirtingumu.“ Pirmiausia reikia rūpintis profilaktika. 1923 m. liepos 24 d. svarstant valstybės biudžetą, K. Grinius įrodinėjo, kad prie pradžios mokyklų turi būti steigama sanitarinė inspekcija. Mokinių sveikata nėra gera. Kauno mokyklose daug džiovos, trachomos, niežų ir kitų plintančių ligų. Jis siūlė įvesti sanitarinius inspektorius – mokyklų gydytojus, kuriems vadovautų vyriausiasis sanitarinis inspektorius prie Švietimo ministerijos. „Atminkime, kad jaunoji karta – visa mūsų viltis. Sveiki vaikai – tai mūsų tautos pamatai“, – sakė K. Grinius.

Svarstant „Privalomo draudimo ligoje įstatymo“ projektą, K. Grinius daug kalbėjo apie ligonių kasas. Aptariant Sveikatos departamento sąmatą 1924 m. gruodžio 2 d. posėdyje (išspausdinta 1925 m. „Medicinoje“ (Nr. 1–2), K. Grinius išdėstė savo poziciją



Kazys Grinius – Lietuvos Prezidentas

profilaktine medicina, aktyviai dalyvavo šalies politiniame gyvenime, buvo Steigiamojo, I, II ir III Seimų narys, Steigiamojo Seimo komiteto pirmininkas, premjeras (1920 m. lapkričio 19 d. – 1922 m. sausio 18 d.), Lietuvos Respublikos prezidentas (1926 m. birželio 7 d. – gruodžio 17 d.). Eidamas aštuntą dešimtį, 1943 – 1944 m. gimtajame krašte vėl vertėsi gydytojo praktika. Gydė savo buvusių ligonių vaikus ir vaikaičius.

Įpusėjęs 1948 m., iš galvos jie buvo mano antru kartu surašyti.“ Šį kartą jis naudojo Antano Lalio anglų–lietuvių kalbų ir Jono (?) Sereiskio (Sereikio) lietuvių–rusų kalbų žodynais. Taip iš „Medicinos“ žurnalo ir kitos medžiagos susidarė 10 000 lietuviškų terminų, jau pagal lotyniškus pavadinimus. Taigi 1901 m. pradėtas darbas tik po 47 metų tapo rankraščiu.

liaudiškoms priemonėms. 1922–1928 m. išsiskyrė „sociališkai profilaktinė“ kryptis. Daug dėmesio buvo skiriama socialinėms ligoms: džiovai, veneros ligoms, trachomai ir kt. Keliamas aktualus gyventojų gimstamumo mažėjimo ir mirtingumo klausimas (straipsnis „Ar nesunyksime?“, 1927, Nr. 5–6).

Medicinos žinių populiarinimas

Populiarindamas medicinos žinias ir raginęs kitus aktyviai įsitraukti į jų sklaidimą, dalyvavęs Seime, priimant sveikatos įstatymus, kūręs visuomenines draugijas, dr. K. Grinius daug prisidėjo prie sveikatos apsaugos kūrimo pagrindų Lietuvoje. Būdamas Lietuvos ministras pirmininkas, Kauno miesto savivaldybės Medicinos ir sanitarijos skyriaus vedėjas, Steigiamojo Seimo Sveikatos komisijos pirmininkas, didžiausią dėmesį skyrė medicinos profilaktikai. Anot dr. Griniaus, reikia medicinos srityje ištirti tą aplinką, kurioje Lietuvos žmonės gyvena ir sistemingai, visoje valstybėje, šalinti kenksmingas žmogaus sveikatai sąlygas, kad būtų kuo mažiau sergančių, nesveikų, silpnų gyventojų. Jis rūpinosi komunalinių, maisto ir pramonės įstaigų, mokyklų sanitarinių są-

Mažos dovanėlės akademinėje bendruomenėje



Gediminas Sakalauskas

Kiekvienas žmogus gyvenime yra gavęs ir davęs dovanų. Vaikai gauna dovanų iš Kalėdų senelio, iš tėvelių. Kiekvienas esame įteikę dovanų vaikučiams, antrajai pusei, vaikaičiams, draugams ar bendradarbiams. Bet jei paklausime, ar esate davę ir gavę kyšių, iš karto susimąstysite ir galbūt net piktai į mus pažiūrėsite. Tai labai jautrus klausimas. Ir iš esmės nėra svarbu, kas yra kyšis ar dovana. Daug svarbiau yra tai, kaip jaučiatės vienu ar kitu atveju. Esminis klausimas: kuo dovana skiriasi nuo kyšio? Juk kartais įteiktos dovanos atidaro tuštumą, į kurią ne kiekvienas drįsta įžengti.

Paprastoji klasifikacija

Turbūt sutiksime, kad kiekvienas darbuotojas, tarnautojas, politikas, dėstytojas, pradedamas dirbti organizacijoje, įsipareigoja sąžiningai atlikti pareigas ir laikytis nustatytų taisyklių bei profesinės etikos reikalavimų. Klausiate, ar taip yra visada? Deja, ne.

Lietuvoje susiklosčiusi situacija, kuri yra susijusi su dovanų politika, panaši į labai stiprų rūką, kuris niekaip negali išsisklaidyti. Piliečiai ir verslininkai nežino, kokias dovanas galima dovanoti valdžios atstovams, o pastarieji nesupranta, ką su jomis daryti. Paprastai tariant, net nežino, ar apskritai dovanas galima priimti. Kyla daug klausimų ir dar daugiau smulkių interpretacijų, kurios kinta atsiradus bet kokiam skandalui.

Ar valdžios atstovai (ir akademinė bendruomenė, plačiąja prasme) yra linkę būti rūke ir jame pasiklysti, ar nori matyti ir jausti kelią, kurį gali patys valdyti ir kontroliuoti? Tiek vienas, tiek kitas kelias yra pasirinkimas, nesvarbu – geras ar blogas. Vieni rizikuoja savo garbe ir orumu, kiti renkasi etikos normomis grįstą kelią.

Šiuo metu iššūkius dėl dovanų (o gal kyšių), kaip reiškinius viešajame sektoriuje, galima laikyti labai stipriais ir itin pavojingais. Priežastys:

Klaidingas žinojimas. Valdžios atstovai klaidingai interpretuoja dovanų teikimo ir gavimo apribojimus viešajame sektoriuje, pavyzdžiui, ar galima priimti kvietimą į koncertą? Atsakymas: „galima ir negalima“. Aiškinimas: *tai priklauso nuo aplinkos, kurioje gaunama ar teikiama dovana.*

Nėra „įrankių“. Viešojo sektoriaus organizacijos neturi įrankių (taisyklių, procedūrų ir pan.) dėl dovanų politikos, neišmano teisės aktų nuostatų, todėl valdžios atstovai nežino, kaip elgtis, pavyzdžiui, ar dovana (ne)priimti, deklaruoti, registruoti, grąžinti, slėpti ar išmesti?

Nėra aiškių gairių. Kadangi nėra aiškių gairių, kaip elgtis valdžios atstovams, verslininkai, piliečiai, socialiniai partneriai taip pat nežino, koks elgesys yra tinkamas, o koks – ne.

Pagrindinė išvada apie dovanų politiką akademinės etikos kodeksuose yra tokia: akademinės bendruomenės nariai labai lengvai pažeidžiami, nes nėra aiškūs ir įtikinamo tikslo, ką daryti ir kaip elgtis dovanų teikimo ir gavimo atvejais.

Skaidrumo ir pasitikėjimo lygiai

Skaidrumo ir pasitikėjimo politika apsaugo organizaciją nuo rizikos, dėl kurios galėtų nukentėti jos veikla ir reputacija. Vieni tai daro nesąmoningai. Kiti žino, kad tai – geras dalykas, bet nesupranta, kas jiems trukdo skaidriai tobulėti ir kaip kurti kultūrą, grįstą aukštu pasitikėjimu. Organizacijos, kurios pasiekė puikių rezultatų, yra sukūrusios vadinamąją nulines tolerancijos korupcijai aplinką. Tai darydamos, jos yra aiškiai deklaravusios savo ketinimus, sukūrusios sistemas (procedūras) ir ugdo bei skatina sąžiningą darbuotojų elgesį. Valdžios atstovai žino, kuo dovana skiriasi nuo kyšio, moka tinkamai pasielgti vienu ir kitu atveju. Tokia aplinka yra grįsta aukštu pasitikėjimu ir tarnavimu tėvynei.

Įstaigų, kurioms sunkiai sekasi, kovos su korupcija programos yra didelės apimties, kai kurios – net nukopijuotos. Sukurta korupcijos prevencijos sistema yra formali, žmonės nežino, ką daryti su dovanomis, nemoka vertinti teisės aktų ir veiklos sričių (procedūrų) antikorupciniu požiūriu. Viešojo sektoriaus organizacijose ant sienų kabo pašto dėžutės, ant kurių parašyta „Jei susidūre su korupcija, pranešk.“ Tai formali veikla, nesusijusi su idėja ir tikėjimu.

Organizacijos, kurios pasiekė reikšmingų rezultatų, sąmoningai ir nesąmoningai perėjo šiuos lygius:

1. **Antikorupcinė aplinka.** Tai procedūrų ir teisės aktų (įstatymai, nutarimai, organizacijų įstatai, darbo reglamentai) antikorupciniu požiūriu įvertinimas ir antikorupcinių saugiklių diegimas. Nuostatos ir procedūros turi būti aiškios, skaidrios ir objektyvios. Problema ta, kad žmonės skirtingai suvokia, kas yra parašyta, įvairiai interpretuoja, o tai lemia skirtingą žmonių elgesį. Valdžios atstovas, eilinis pilietis ar verslo atstovas turi matyti ir jausti teisės normas vienodai, be jokių interpretacijų ir skirtingų aiškinimų apie procedūras. Tai harmoningas aplinkos kūrimo stadija. *Tai padeda sukurti taisyklėmis grįstus etikos įrankius.*

2. **Interesų konfliktų valdymas.** Tai labai konkretūs ir taisyklėmis grįsti etikos įrankiai. Šiuo metu neužtenka žinoti, kas yra interesų konfliktas, nes daug svarbiau yra mokėti juos valdyti. Dažniausia ir didžiausia klaida organizacijose yra tai, kad interesų konfliktų valdymas yra labiau biurokratinis įrankis, nekuriantis pasitikėjimo organizacija tiek jos viduje, tiek išorėje. Tinkamai įdiegtas įrankis užtikrina organizacijos nešališkumą ir objektyvumą. *Tai taisyklėmis grįstas etikos įrankis.*

3. **Nulinė dovanų politika.** Organizacijos, kuriose vyrauja aukšto pasitikėjimo kultūra, turi nulines dovanų politiką. Tai reiškia, kad visos dovanos (t. y. leidžiamos teisės normų, oficialios) ir draudžiamos (kyšiai, už kuriuos numatyta teisinė atsakomybė) įrašomos į apskaitą. Nėra absoliučiai draudimų ar apribojimų. Visa veikla grindžiama per leidimus iki tam tikro lygio. Šis lygis įmanomas tuomet, kai tinkamai veikia du anksčiau aprašyti lygiai. *Tai taisyklėmis ir vertybėmis grįstas etikos įrankis.*

4. **Elgesio (etikos) kodeksai.** Dauguma organizacijų turi savo etikos ar elgesio kodeksus, bet iš tikrųjų niekas nežino, kuo jie skiriasi. Tai vertybėmis pagrįsti etikos reikalavimai, kurių sėkmę užtikrina aukščiausių ir vidutinės grandies vadovų nuostatos ir įsitikinimai. Jeigu vadovas mano, kad žemiausios grandies darbuotojas nežino, kas yra blogai organizacijoje, tai jis labai klįsta. Darbuotojai žino daug daugiau, negu mano vadovai. Kokia atmosfera ar kultūra suformuota organizacijoje, tokia pati kultūra juntama ir išorėje. Deja, Lietuvoje mažai organizacijų turi įrankių, metodikų ir gairių, kaip reikėtų dirbti ir puoselėti etišką aplinką. Elgesio kodeksai neveiksmingi, jeigu neveikia taisyklėmis grįsti etikos reikalavimai. *Tai labiau vertybėmis grįstas etikos įrankis.*

5. **Pasitikėjimas.** Pasitikėjimas yra konkretus ir išmatuojamas. Yra penki jo lygiai: asmeninis pasitikėjimas, pasitikėjimas santykiuose, komandoje, organizacijoje ir visuomenėje. Ši dalis yra viena iš sunkiausių, bet duodanti daugiausia naudos organizacijai. Tyrimais įrodyta, kad investicijų grąža aukšto pasitikėjimo organizacijose yra tris kartus didesnė nei žemo pasitikėjimo organizacijose. *Tai labiau vertybėmis grįstas etikos įrankis.*

Nulinė dovanų politika veikia tuomet, kai tinkamai veikia anksčiau aprašyti pirmi du lygiai: 1) antikorupcinė aplinka, 2) interesų konfliktai. Šis lygis ypatingas ir yra taisyklėmis bei vertybėmis grįstas etikos įrankis. Tai jungiamoji ir pereinamoji dalis / grandis 4) elgesio (etikos) kodeksų ir 5) pasitikėjimo link. Autorius yra *Praeventi* steigėjas, fasilitatorius-lektorius.

Pranešimą apie dovanų politiką akademinėje bendruomenėje galite išgirsti Mykolo Romerio universiteto 2016 m. spalio 14 d. organizuojamoje mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Akademinė etika kintančioje visuomenėje“, <http://etika.mruni.eu/>

Dr. Kazio Griniaus (1866–1950) veikla – sveikatos apsaugai

■ Atkelta iš 9 p.

apie sveikatos apsaugos reikalų tvarkymą Lietuvoje. Svarbiausia gyventojų mažėjimo priežastis – didelis vaikų mirtingumas. K. Griniaus nuomone, Sveikatos departamentas daro ne viską. Neneigdamas ligoninių ir centrų reikšmės, jis kartu pabrėžia, kaip svarbu yra „kanalizacija, vandentiekis, vaikų ir motinų sveikatos globojimo sistema, kova su limpamomis ligomis“.

K. Grinius sakė, kad sveikatos reikalams valstybė skiria per mažai lėšų, o Sveikatos departamentas neturi tikslaus plano. Būdamas Steigiamojo Seimo Sveikatos komisijos pirmininkas ir vėliau narys, K. Grinius iškėlė daug svarbių medicinos klausimų: Lietuvos sanitarinė organizacija, visų sveikatos reikalų sukonzentravimas vienoje aukščiausiojoje sveikatos reikalų įstaigoje – Sveikatos ministerijoje, kova su veneros ligomis ir prostitutų sutvarkymas, gyventojų gimstamumo didinimo klausimas ir kt.

Veikla rengiant ir priimant įstatymus

K. Grinius aktyviai dalyvavo I ir II Seimų Sveikatos komisijoje, dažnai kaip pirmininkas, taip pat kaip įstatymų rengėjas. Jam dalyvaujant šioje komisijoje, buvo apsvarstyti ir priimti šie įstatymai: „Sąrašas ligų ir kūno trūkumų, dėl kurių pašauktųjų į kariuomenę naujokų šeimos nariai gali būti pripažinti netinkami darbui“, „Ligų ir kūno trūkumų sąrašai A, D ir C naujokų imamoms ir kareivių sveikatos tikrinamoms komisijoms vaduotis“, „Medicinos praktikos teisių Lietuvoje įstatymo pakeitimas“, „Medicinos civilinio personalo mobilizacijos įstatymas“, „Mobilizuotai kovai su epidemija civiliam medicinai personalui algų nustatymo įstatymas“, „Medicinos, veterinarijos ir farmacijos personalo mobilizacijos įstatymas“, „Universiteto statusas“, „Darbingumo sumažėjimo laipsniui nustatyti lentelė“, kaip priedas prie

„Netekusiems sveikatos kariams, jų šeimoms, o taip pat žuvusiųjų karių šeimoms pensijų įstatymo“, „Ligų ir kūno trūkumų sąrašas“, kaip priedas prie „Karinės prievolės įstatymo“, „Medicinos, veterinarijos, farmacijos ir odontologijos praktikos teisių įstatymas“, pakeičiantis „Medicinos praktikos teisių Lietuvoje įstatymą“ ir jį praplečiantys teisės aktai: „Medicinos felčerių įstatymas“, „Ligoninių kasų įstatymas“ ir kt.

Kai kurie įstatymai buvo pradėti svarstyti, bet nepriimti. Daug buvo sumanymų, kurių svarstymas dėl įvairių priežasčių nebaigtas. Antai, K. Griniaus iniciatyva iškeltas „Pavargėlių globojimo įstatymo projektas“ Sveikatos komisijoje buvo parengtas, bet Seime liko nesvarstytas. Dalis įstatymų sumanymų liko rengimo stadijoje. Svarbiausi dalykai, kaip Medicinos statuto parengimas, Medicinos tarybos ir Vyriausiosios sveikatos įstaigos organizavimas, buvo numatyti arba tik pradėti.

Pasak dr. Vinco Tercijono, K. Griniui visuomeninis darbas sekėsi gerai. Jam pavykdavo įtraukti į bendrą darbą įvairių politinių pažiūrų ir tautybių žmones, įgyti jų pasitikėjimą. Dr. K. Griniaus visuomeninis gydytojo darbas atitinka Vinco Kudirkos keliamus inteligentijai reikalavimus: gerai apsiginklavus medicinos žiniomis, neužsidaryti vienoje siauroje gydytojo specialybėje, o kartu kelti visuomenės švietimą, politinį tautos išsilavinimą, būti uoliu liaudies švietėju, tautinio susipratimo žadintoju.

Vadovaujant K. Griniui, buvo parengtas įstatymo projektas kovai su infekcinėmis ligomis. Pradėtos organizuoti profilaktinės apžiūros ir skiepijimas. Ypač daug dėmesio dr. K. Grinius skyrė motinų ir kūdikių medicinai ir socialinei globai. Jo iniciatyva buvo įkurta „Pieno lašo“ draugija, Mokyklų medicinos centras. Labai sumažėjo vaikų mirtingumas. *(Pabaiga – kitame numeryje)*



Bibliotekininkystės mokslo formavimosi ištakos ir raida (1287–2013)



Prof. Ona Voverienė

„Žmogaus vertė istorijoje apibūdinama ne tiek tuo, ką jis paliko po savęs, bet daug daugiau tuo, kokią įtaką jis turėjo savo amžininkams, o per juos ir būsimosioms kartoms.“

Tai – bibliotekininkystės mokslo pradininko, Anglijos valstybės veikėjo, anglikonų bažnyčios vyskupo bibliofilo Ričardo de Biori (1287–1345), gyvenusio ir kūręsio dabartinio mokslo priešaušryje, istorikams žinomo vienintelio jo mokslinio traktato „Knygos mylėtojai“, išleisto jo mirties (1345 m.) metais, žodžiai. Galima tik stebėtis, kad praėjus tiek šimtmečių jie iki šiol neprarado savo aktualumo. Šviesaus atminimo Rusijos mokslininkė, bibliotekininkystės mokslų daktarė (habil. dr.) prof. Tatjana Fiodorovna Karatygina juos atrado paskutiniaisiais jos gyvenimo metais Rusijos vienuolyno archyvuose, taip itin paankstindama bibliotekininkystės mokslo pradžią pasaulyje. Iki tol mokslo tiriamojo darbo bibliotekininkystėje pradžia buvo siejama su Vokietijos Altdorfo universiteto profesoriaus, to meto bibliotekos direktoriaus H. Kionigo (1590–1654) vardu.

Altdorfo universiteto biblioteka prof. H. Kionigo iniciatyva buvo įkurta 1630 m. 1644 m. birželio 30 d. šią biblioteką perkeliant į geresnes patalpas, jis savo iškilmingoje kalboje, pasakytoje ta proga, biblioteką pavadino „minties lobynu“, o bibliotekininką – „universaliu mokslininku“, labai pranokstančiu savo žinių gausumu ir erudicijos platumu bet kurios mokslo šakos specialistą. Jo nuomone, geras bibliotekininkas, dirbdamas su knyga „teikiančia žinias apie žmones ir supantį pasaulį“, privalo gerai orientuotis visuose moksluose, o mokslo istorija turi tapti jo profesinio pasirengimo svarbiausia dalimi.

Tarsi patvirtindamas H. Kionigo žodžius, kitas to meto mokslininkas, istorikas D. H. Morhofas (1639–1691) parašė didžiulį veikalą „Polihistor“ – pirmąją pasaulio mokslo enciklopediją, kurioje pateiktos žinios apie svarbiausius mokslo laimėjimus to meto pasaulyje.

Vienas žymiausių XVII a. mokslininkų, matematikas ir filosofas H. V. Leibnias (1646–1716) vadovavo Hanoverio ir Volfenbutelio karališkosioms bibliotekoms. Kaip tik jis vėliau tapo pirmuoju Prūsijos Akademijos prezidentu ir Rusijos caro Petro I patarėju, atsakingu už Rusijos mokslo plėtrą. Apie tai savo darbuose rašė pirmasis Rusijos Imperatoriškosios bibliotekos vedėjas Daniilas Šumacheris, dėl to posto konkuravęs su Michailu Lomonosovu ir jį įveikęs.

Pirmasis akademinis bibliotekininkystės leidinys, palikęs gilius pėdsakus to meto mokslo istorijoje, buvo vokiečių mokslininko filosofo M. Šrėtingerio (1772–1851) plunksnai priklausantis „Pilnas bandomasis bibliotekininkystės vadovas arba bibliotekininko vadovas, kaip tobulai tvarkyti bibliotekas“. Jis buvo išleistas du kartus – 1808 ir 1829 m.

Kitas vokiečių mokslininkas – F. A. Ebertas (1791–1834) savo knygoje „Bibliotekininkų mokymas“ (*Die Bildung des Bibliothekarz*; 1820, 1827) akcentavo bibliotekininko profesijos bruožus. Jo nuomone, bibliotekininkas turi būti ne tik mokslininkas universalas, puikiai išmanantis mokslo istoriją, bet ir geras vadybininkas, nes bibliotekininko profesijos pagrindinis bruožas yra meilė tvarkai. Žmogus, nemėgstantis tvarkos arba nemokantis jos palaikyti, dirbti bibliotekoje negali, nes toks žmogus iš kiekvienos bibliotekos fondo tuoj pat padarytų chaosą. Kitas svarbus bibliotekininko profesijos bruožas, anot jo, yra darbštumas ir mokėjimas orientuotis situacijoje, savarankiškai mastyti. Pagrindinis reikalavimas bibliotekininkui – turėti aukštąjį išsilavinimą, orientuotis mokslų sistemoje, nuolat sekti įvairių mokslo šakų raidą ir viešojoje spaudoje propaguoti naujausius mokslo pasiekimus.

F. A. Eberto idėjos buvo įgyvendintos tik 1893 m., jau gerokai po jų autoriaus mirties. Tuo metu reikalavimai bibliotekininkams buvo dar labiau sugriežtinti: bibliotekoms vadovauti galėjo tik žmonės, turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir apgynę mokslinį darbą, turintys mokslinį laipsnį. Šie reikalavimai tais pačiais metais buvo įtvirtinti Prūsijos bibliotekų įstatymu ir galiojo Vokietijoje iki pat 1970 m.

1897 m. Drezdene vykusioje Vokietijos filologų konferencijoje buvo įkurta Bibliotekininkų profesionalų sekcija, turėjusi 50 narių. Jos uždavinys buvo plėtoti bibliotekininkystės mokslą, keistis moksline informacija šioje srityje su kitais pasaulio šalių mokslininkais, kelti bibliotekininkų prestižą ir vaidmenį viešajame gyvenime. Draugija leido net keletą mokslinių žurnalų. Tarp jų buvo „Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliography“, „Beitrag zum Bibliothekswesen“, „Bibliothek und Wissenschaft“ ir kiti tęstiniai leidiniai, kurie gyvavo iki pat mūsų dienų. Po 1970 m. Vokietijoje bibliotekos buvo perorganizuotos į informacijos centrus ir bibliotekininko profesija, kaip aukščiausios kvalifikacijos specialisto, universalus mokslininko, kelis šimtus metų visoje Europoje buvusi prestižinė, degradavo.

Neabejotinai tam turėjo įtakos ir bibliotekų bei bibliotekininkystės mokslo padėtis Sovietų Sąjungoje. Po vadinamosios Spalio socialinės revoliucijos pagrindine bibliotekų funkcija čia tapo ideologinė – ugdyti „naujo mąstymo“ žmogų – *homo sovieticus*, vergiškai paklusnų ir ištikimų komunistų partijai, įgyvendinantį jos siekius. Rusijos rašytojas V. Čarlamovas, pašiltėjęs Rusijos politiniam klimatui M. Gorbačiovo laikais, straipsnyje apie Rusijos bibliotekų funkcijas „Bibliotekų ideologijos fenomenas“ rašė, kad po „kultūros revoliucijos“ Rusijoje visos bibliotekos buvo griežtai įpareigtos vykdyti bolševikinę programą, į kurią įėjo žodžio laisvės apribojimas pagal bolševikinę cenzūros įstatymą. Atitinkamai taip buvo formuojami bibliotekų fondai, kuriuose turėjo būti saugomi tik bolševikinės cenzūros aprobuoti leidiniai. Pagrindiniai sovietinių bibliotekų uždaviniai: bolševikinės ideologijos, kaip „geriausios pasaulyje“ propagavimas visomis bibliotekoje esamomis priemonėmis ir renginiais; valstietijos moralinių vertybių griovimas, iškeliant tik darbininkų klasę; inteligentijos žeminimas ir niekinimas, suteikiant jai tik „partijos ir vyriausybės“ paklusnų tarnų statusą ir verčiant ją atitinkamai elgtis; kultūros vertinimas tik pragmatiniais tikslais (inteligentija esanti naudinga tik tada, jeigu padeda partijai ir vyriausybei spręsti ideologinius politinius ir ekonominius uždavinius), istoriją vertinti tik nuo Spalio revoliucijos dienų, tarsi kitos istorijos niekada nebūtų buvę; o visus praecies

įvykius vertinti tik iš vadinamojo „proletkulto“ pozicijų. Buvo reikalaujama nuolat skelbti principą: kas ne su partija, tas – prieš ją ir turi būti sunaikintas. Rusų tauta ir jos dvasinės vertybės turi būti vertinamos, kaip aukščiausias žmonijos pasiekimas, menkinant kitas, ypač bolševizmo pavergtas tautas ir jų kultūrą. Kultūros materialinė bazė turėjo būti kuriama biurokratiniais centralizuotos planinės ekonomikos principais, todėl tarp visų „liaudies ūkio“ šakų ji visais sovietinės valdžios metais būdavo paskutinėje vietoje. Bibliotekininkai visais sovietinės valdžios dešimtmečiais gaudavo pačius mažiausius atlyginimus, kartais daug mažesnius negu valytojos.

Minėto straipsnio autorius rašo, kad „komunistinė imperija – buvo uždara šalis, kuri visomis priemonėmis stengėsi apsaugoti savo gyventojus nuo Vakarų kultūros, taip pat ir nuo savo senosios Rusijos kultūros. Kategoriskai nebuvo pripažįstami kultūriniai skirtumai tarp skirtingo išsilavinimo liaudies sluoksnių, klesėjo jėgos, ateizmo ir primityvaus materializmo kultai. Teroras, vykdomas pačios vyriausybės prieš savo liaudį, ir pirmiausia prieš mokslininkus bei kultūros darbuotojus, buvo laikomas normalia sovietinės gyvenimo dalimi.

Bibliotekų darbuotojai, norėjo jie to ar nenorėjo, buvo priversti paklusti režimui, ne tik kaip objektai, bet ir kaip bolševikų „kultūros revoliucijos“ subjektai. Tai reiškė, kad jie privalėjo „pamiršti“ tikrąsias tautų tradicines vertybes ir dalyvausti tiesiogiai jas naikinant. Bibliotekininkai tapo ne tik sovietinio režimo aukomis, bet ir „komunistinės visuomenės statytojais“ (žr. Čarlamov V. I. Fenomen bibliotekos ideologijos // Sovietijoje bibliotekovėdenije. 1981, Nr. 2, p. 41–46).

Politinis atšilimas, prasidėjęs tik 1970 m., ne tik pačioje Rusijoje, bet ir visose jos valdomose teritorijose bei vadinamosios socialistinės stovyklos šalyse, buvusiose sovietinės įtakos zonoje, palietė ir kultūrą. Rusijoje ir visame jos įtakos areale prasidėjo savotiškas kultūros renesansas. Po ilgų dešimtmečių ideologinio įšalo bibliotekininkystės mokslas įgijo sparčios raidos galimybę. Šioje srityje atsirado tokie moksliniai autoritetai, kaip I. Grigorjevas, J. N. Stolarovas, T. F. Karatygina, A. V. Sokolovas, E. Bespalova, O. Koršunovas, O. Čubarjanas ir kt. Viena po kitos buvo skelbiamos jų monografijos, pradėtos ginti kandidato ir daktaro disertacijos. Buvo tyrinėjamos bibliotekininkų mokslinės mokyklos. Buvo glaudžiai bendradarbiaujama, kartais ir giliai diskutuojant, su tada sparčiais besivystančios informatikos mokslo atstovais. Kultūros institutuose kūrėsi bibliotekininkystės katedros. Bibliotekininkystės mokslas suklestėjo, iš pradžių lėtai, o vėliau ir gana intensyviai perimant ir pritaikant bibliotekiniams tyrimams informatikos ir mokslo tyrimo metodus.

Tikru revoliuciniu šuoliu bibliotekininkystės mokslo raidoje buvo bibliografo O. P. Koršunovo moksliniai tyrimai ir jo monografija „Bibliografija: teorija, metodologija, metodika“ (M., 1986), V. Nalimovo monografija „Mokslo metrika“ (Naukometrija, 1969) bei sovietiniame moksle 1985 m. mūsų atgaivinta, gyvavusi Rusijoje nuo 1911 m. ir jau buvusi visiškai užmiršta, bibliometrija (Voverienė O. Bibliometrija – struktūrinė častj metodologiji informatiki // Naučno-techničeskaja informacija. 1985, Nr. 7, p. 1–5).

Informacijos mokslo teorija, jos pagrindiniai rezultatai – sąvokų sistema, jos atskleisti dėsniai ir dėsningumai, moksliniai metodai, naudoti informatikos moksle ir mokslo tyrimuose, taip pat naujausios informacinės technologijos buvo sparčiai integruojami į bibliotekininkystės mokslą bei jos praktiką. Taip biblioteki-

ninkystės mokslas įgijo savo teorinę brandą ir fundamentalumą. Rusijos mokslininkai, įkvėpę „perestroikos“ metais atėjusio tyro oro, pasirodė esą drąsesni už kitų respublikų mokslininkus ir pirmieji pasmerkė idėjas, susijusias su ideologine prievarta, kurios buvo užvaldžiusios visą Sovietų Sąjungos mokslą (žr. Stolarov J. A. Upravlenije kulturoj. Organizacionno-ekonomičeskij mehanizm. M., 1989).

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, dar kelerius metus buvo bendradarbiaujama su Rusijos mokslininkais. 1992 m. Maskvos kultūros institute apgyniau daktaro disertaciją „Informatikos teorija – metodologinis pagrindas profesiniame bibliotekininkų ir bibliografų ugdyme“ (Voverienė O. Teorija informatiki kak metodologičeskaja osnova professionalnoj podgotovki bibliotekareibibliografov. Avtoreferat disertacii doktora pedagogičeskich nauk. Vilnius, 1992. 42 p.). Tai buvo kelio, kuriuoėjau nuo 1972 m., tirdama Lietuvos mokslą bibliometriniais metodais (kandidatinė disertacija apginta 1979 m. Leningrade), apibendrinimas, atvėręs kelią knygoms: „Informatikos metodologija“ (1992), „Informatikos teorinės minties raida Lietuvoje 1957–1990 metais“ (1996), „Bibliometrija“ (1999), „Lietuvos mokslinės mokyklos“ (su bendraautorėmis, 2002), „Žymieji XX amžiaus Lietuvos mokslininkai“ (2009), „Mokslo tyra“ (2013).

Įsisiūbavus informacinės visuomenės kūrimo vėjams, Lietuvos bibliotekininkus ir jų dėmesį paviliojo naujausių informacinių technologijų įsisavinimo ir jų teikiamų galimybių moksliniuose tyrimuose perspektyvos, Vakarų bibliotekininkų mokslo ir bibliotekų vadybos patirtis, naujų modernių kompiuterizuotų bibliotekų kūrimo idėjos, interneto galimybės, balansuojančios kartais ant fantastikos ribų, nesigilinant ir nepastebint, kad naujausios technologijos savaip pavergia žmonių protus ir jų mąstymo būdą, išstumdamos iš bibliotekų jų veiklos humanistines vertybes, šimtmečiais formuotą tikrų bibliotekų dvasingumo aurą. Bibliotekos tampa žmogų robotizuojančiais informaciniais centrais. O bibliotekininkai, šimtmečiais buvę šviesos ir dvasingumo nešėjais, dabar jau pradeda gėdytis vadintis bibliotekininkais, mėgindami save paaukštinti istorikų, informologų, knygotyrininkų, informacinių srautų vadybininkų ir netgi viešųjų ryšių specialistų vardais. Bibliotekininko profesijos prestižas visuomenėje – žemas. Kaip jie patys save, taip juos vertina ir valdantys valstybę. Todėl iki šiol jų atlyginimai, ko gero, yra patys mažiausi iš visų specialistų, baigusiujų aukštuosius mokslus.

Bibliotekininkai turėtų suvokti, kad, atkuriant buvusį aukštą bibliotekininko profesijos prestižą, sunaikintą sovietinės okupacijos metais, šiuo metu jų atliekamų funkcijų, tarp kurių svarbiausia tapo visuomenės informacinis aptarnavimas, jau nebeįmanoma. Reikia grįžti prie istorijos tėkmėje buvusios bibliotekoms svarbiausių – visuomenės dvasinio ugdymo ir mokslo tiriamojo darbo funkcijų. Mokslo tyra, bibliometrija ir naujausių technologijų valdymas šiuo požiūriu joms teikia fantastiškas galimybes. Pasaulyje dokumentų srautų tyrimai, naudojant bibliometrinius metodus, turi didžiules perspektyvas, nes pasaulio mokslo organizavimo ir valdymo centrai pastaruosiu metu ypač domisi mokslinių tyrimų kokybe ir mokslo organizavimo įvairiose šalyse vertinimo galimybėmis. Moksliniai – teoriniai ir metodologiniai – pagrindai Lietuvoje yra sukurti ir pripažinti pasaulyje. Tik reikia juos pažinti ir pradėti vertinti, naudoti tai, kas sukurta Lietuvoje, nesidairant į užsienius. ■

Prisimenant Baltijos kelią (Skaudu ir gaila, kad ne vienas tautietis mūsų vienybės, Baltijos kelią iškeitė į emigracijos kelią)



Baltijos kelio koplytsulpis. Autoriaus archyvo nuotr.

Leonas Milčius

*Kodėl dabar vedi ne Baltijos pakrante,
Tačiau per ją, per dūžtančias bangas?
Kaip vavyje sustot ir kaip ištiesti ranką,
Kaip man greta bičiulį kitą rast?*

*Kodėl gi, broliai, juo keliaut pamilot,
Jo nepapuoš lakūnai gėlėmis.
Nuskęs sesučių gėlės vandenyne
Kartu su grįžt namolio viltimi.*

*Juk tiesėm kelią, eiti Laisvėn pasiryžę,
Nuo Vilniaus iki Estijos širdies.
Šiandien tik ažuolai, koplytsulpiai ir kryžiai,
Atrodo, vieniši už mus stovės.*

*Parašėm puslapį tautos istorijoj, parašėm...
Tokio gražaus ir švento kito greitai gal ne-
bus.*

*Net patys stebimės nuo metų kalno atsi-
gręžę,
Su ašarom užversdami tuštėjančius lapus.*

*Nelengva Lietuvai žaliuot audrų pagairėj,
Kai kibirkštys karų taip netoli.
Vilies, kad vėl pražydusi vienybė saugos,
Kaip saugojo mus Baltijos kely.*

(Autorius yra technikos mokslų daktaras, Kovo
11-osios akto signataras)

Kaip ekonomisto vaidmenį suvokia visuomenė?

„Šios srities specialistai parengia visą informaciją, kuri įmonės vadovams leidžia priimti svarbius strateginius sprendimus“, – taip savo dabartinę profesiją apibūdina Kauno technologijos universiteto absolventė Birutė Matačiūnaitė, daugiau kaip 5-erius metus dirbusi ekonomiste AB „Lietuvos paštas“. Pasak jos, šioje srityje karjeros aukštumų pasiekia tik darbščiausi ir kantriausieji. Pabrėždami ekonomistų darbo svarbą, ekspertai neslepia nerimo, kad visuomenė dar nesuvokia tikrosios šių specialistų įtakos tiek valstybei, tiek verslui, nepelnytai nuvertina jų darbą ir klaidina šį karjeros kelią pasirinkti planuojantį jaunimą.

„Palyginti su informacinių technologijų studijas baigusiais studentais, ekonomistai savo karjerą pradeda nuo nedidelio atlyginimo, tačiau, jeigu pavyksta tinkamai pritaikyti turimas žinias, atsiveria plačios galimybės tiek karjeros, tiek atlyginimo prasme. Geri specialistai įmonėse tikrai vertinami“, – sako B. Matačiūnaitė. Pasak KTU absolventės, dauguma įmonių priima patirties neturinčius, ką tik studijas baigusius specialistus ir juos „užsiaugina“, tačiau naujam darbuotojui teks apsisarvuoti kantrybe ir daug dirbti.

Padedą nenutolti nuo tikrovės

LR konkurencijos tarybos pirmininkas Šarūnas Keserauskas sako, kad ekonomisto darbas iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti gana paprastas, tačiau tokia nuomonė – klaidinga. „Ekonomistas, Nobelio premijos

laureatas Thomas Sargentas, atsiimdamas apdovanojimą, pašmaikštavo, sakydamas, kad ekonomika tiesiog yra susistemintas sveikas protas. Tačiau matau mūsų ekonomistų darbą Konkurencijos taryboje ir žinau, kad iš pirmo žvilgsnio paprastos išvados reikalauja išsamaus daugybės faktų tyrimo ir sudėtingos matematinės analizės. Ekspertų, galinčių atlikti tokį darbą, reikia, tačiau jų nėra daug, o gerais specialistais jie tampa tik po sudėtingų studijų ir praktinio darbo. Tebūnie tai tik susistemintas sveikas protas, bet ar daug yra tokių sveikai protaujančių?“ – retoriškai klausia Š. Keserauskas.

Didžiausias ir svarbiausias ekonomisto indėlis, Konkurencijos tarybos pirmininko nuomone, yra padėti kitų sričių specialistams atlikti atitinkamus tyrimus, nenuolatant nuo tikrovės. „Ekonomistai ne tik padeda Konkurencijos tarybos teisininkams neišklysti iš sveiko proto kelio – kai kurių tyrimų be ekonomistų mes paprasčiausiai negalėtume padaryti. Koks konkurencijos lygis yra pieno sektoriuje? Ar dviejų draudimo bendrovių susijungimas neribos konkurencijos? Ar kuro kainų padidėjimas signalizuoja apie konkurencijos problemą? Ieškodami atsakymų į šiuos klausimus, be ekonomistų neišsiverstume.“

Nepelnytai nuvertinami

Ekonomistė Aušra Maldeikienė įsitikinusi, kad dėl vyraujančio klaidingo požiūrio į ekonomisto, kaip mokslininko, darbą Lietuvoje apskritai nėra reikalingos ištek-

lių bazės stipriems šios srities ekspertams ruošti. „Mes iš viso neturime ekonomikos mokslo Lietuvoje. Mūsų mokslininkai pirmiausia per mažai uždirba, kad galėtų realiai dirbti savo darbą. Jų mąstymas yra nužemintas iki valdžios tarnaitės. Lietuvos verslas Europoje yra antroje vietoje nuo

galo pagal tai, kiek lėšų skiria moksliniams tyrimams ir plėtrai. Tai taip pat parodo požiūrį į mokslą. Mokslininko darbas nėra aptarnauti darbo rinką, mokslininko darbas – kurti naujas rinkas. Jeigu visuomenė suvoktų, kad ekonomistai yra ne tam, kad pasakytų atsakymus, o tam, kad kurtų mąstymo laukus, mes turėtume kitokią situaciją“, – svarsto A. Maldeikienė.

Idealiu atveju, jeigu ekonomikos sritį tyrinėjanti mokslininkai būtų sudarytos sąlygos atlikti tikrąjį savo darbą, anot jos, nauda verslui ir valstybei būtų akivaizdi. „Tikras ekonomistas galėtų pabandyti kurti visuomenę, kuri yra teisingesnė, švaresnė ir geriau subalansuota. Tokiu atveju tiesioginę naudą pajustų ir verslas, tačiau tik tas, kuris siekia ne trumpalaikės naudos, o ilgalaikės sėkmės, nuo ko priklauso ir valstybės sėkmė“, – sakė A. Maldeikienė.

NAUJOS KNYGOS

Kristijono Donelaičio reikšmės: Straipsnių rinkinys. Sudarė Mikas Vaicekuskas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016, 548 p.

Didžiąją dalį straipsnių rinkinio sudaro 2014 m. gruodžio 9–10 d. vykusioje to paties pavadinimo konferencijoje perskaitytų pranešimų pagrindu parengti, išplėsti ir atnaujinti straipsniai. Rinkinyje pateikta Kristijono Donelaičio tyrimų problematika – istorinis, kultūrinis ir literatūrinis kontekstas, šiuolaikinė jo kūrinių analizė, atminimo įamžinimas, vertimo į užsienio kalbas istorija ir problematika, kalbos ypatybių tyrimai. Apibendrinti jau atlikti lietuvių literatūros klasiko aplinkos ir kūrybos tyrimai ir brėžiamos gairės tolesnėms studijoms. Aptartos problemos, su kuriomis susiduria vertėjas, verčiantis Donelaitį į užsienio kalbas, pristatantis lietuvių raštijos istoriją pasauliniame kontekste. Donelaičio „Metai“ – į daugiausia kalbų išverstas lietuvių literatūros tekstas.

NETEKTIS

Rugsėjo 20 d., eidamas 87-uosius metus, mirė žymus mokslininkas, Lietuvos zoologas, biologijos mokslų habilituotas daktaras, Lietuvos mokslų akademijos narys akademikas Vytautas Kontrimavičius.

Lietuvos mokslų akademijos pranešimas

Lietuvos mokslininkų laikraščio projektui „Pažinimo ir ugdymo erdvė: mokslininkai – visuomenei“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2016 m. skyrė 10 tūkst. eurų. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizainerė Giedrė Zaveckienė

Redakcinė kolegija: Valentinas Baltrūnas, Vygtintas Gontis, Valentas Daniūnas, Raimundas Dužinskas, Rimas Norvaiša, Andrius Pukšas, Milena Medineckienė, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Alvydas Baležentis, Nelė Jurkėnaitė, Eugenijus Stumbrys
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com
Tel. (8 5) 212 1235, laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 500 egz.